Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 128 (11626) | 1981 чылдың ~~мая~~ июнь 2, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

МАЛЧЫННАРГА ЧААГАЙ ҮЛЕГЕР

Эъдин, сүттү болгаш өске-даа продуктуларны бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедиринге бүгү-ле аргаларны бүрүн ажыглаарын айыткан Черкаск областың малчыннарының эгелээшкинин чурттуң ажыл-агыйларында калбаа-биле деткип турар.

Бистиң чуртувустуң малчыннары, бүгү кодээ ажыл-ишчилери бар курлавырларны ажыглап, чаа сорулгаларны тодаргайлап турар. Чижээ, Кемерово областа Промышленный районнуң ферма ажылдакчылары күрүнеге мал болгаш куш садарын эрткен чылдаазынга деңнээрге, бо чылын үштен эвээш эвес хуу көвүдедирин,—а 1985 чылда 35 хуу чедирерин шиитпирлээн. Эът курлавырларының немей өзүлдезинге хаван эъди 60 ажыг хуузун ээлээр. Дужаар малдарның ниитиниң санының 75 хуузу эң-не семиртир азыраан малдар болур.

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдери-биле чергелештир, хуузунда дузалал ажыл-агыйларны быжыглаарынче улуг кичээнгейни районда угландырып турар. Хаван болгаш куш оолдары-биле чурттакчы чонну бо чылын бүрүн хандырар талазы-биле хемчеглерни ап турар.

Мал ажылының талазы-биле пландарны күүседири малдың чем баазазын улам ыңай быжыглаары-биле дорт холбаалыг. Саратов областың «Октябрь 40 чылы» колхозунда муң ажыг гектар суггаттыг шөл бар. Аңаа чүгле мал чемнери культураларны тараан.

Малдың быжыг чем баазазын ол ажыл-агыйда чыл бүрүде доктаамал быжыглап келген чорук эки түңнелдерин берген: чылда ортумаа-биле бир инектен-не 3280 килограмм сүттү саап ап турар, азыралда малдарның бирээзиниң-не хонукта немелде деңзизи ортумаа-биле 724 грамм четкен.

(СЭТА).

Бистиң чуртувустуң школаларында доозарының күрүне экзаменнери чорup турар.

Доозарының баштайгы күрүне экзаменинге уругларның орус болгаш совет литературага өөренип эрткен чогаалдарда ол ышкаш хостуг темалар таварышкан. Улуг орус чогаалчылар Н. Г. Чернышевскийниң, А. М. Горькийниң суруглуг чогаалдарынга болгаш Л. И. Брежневтиң «Кур-чер» деп чогаалынга хамаарышкан темага чогаадыгны бижээннер.

Республиканың школаларындан 3422 оңгу классчылар бо чылын оңгу классты доозар.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 2 ортумак школазының оңгу классчылары баштайгы экзамен үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

НААДЫМГА КИРЖИР ЭРГЕ ДЭЭШ ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТЫЫЛЫ

БОТТАРЫНЫҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының малчыннары бо чылын өшкү кыргылдазын организастыг чорудуп, шалыпкын дооскан. Ооң түңнелинде эки шынарлыг 2,9 тонна дүк күрүнеге дужааттынган.

Ооң-биле чергелештир харагап баштарында мыыртынган кажааларда дүшкен түлендидүктүг чыырын малчыннар болгаш Хөр-Тайга школазының өөреникчилери организастыг чорудуп турар. Школачылар 45 килограмм, а малчыннар боттары 105 килограмм түлендидүктүг чыгган, склалка хүлээткеннер.

Чаңгыс-Шиви болгаш Шом-Шуй бригадаларында мал оолдаашкыны колдуунда доозулган. Ында өшкү кадарчылары Сарыг-оол Ондар, Александр Ондар, Дазыр-оол Ооржак олар эки көргүзүглерни чедип ап, малдың чаш төлүн бүрүн камгалаан, онча-менди доруктуруп турарлар. А Чаңгыс-Шиви бригадазының мурнакчы малчыны Төмүр-оол Балдыкович Монгуш төрүүр 100 өшкүге оназаштыр 90 анайны камгалап алгаш, социалистиг чарышка тиилекчи болган. Салбырда Күш-ажылчы алдар тугун аңаа тураскаадып көдүрген.

Келир кыштаглаашкынга баш бурунгаар эки белеткенип, ону организастыг эрттирер дугайында Эрзин районнуң малчыннарының кыйгырыын ишкинчилер деткиваашаан, өдек-кыштагларының үрмек септелгезин эмдан эгелеп чорудуп, кажааларының көржеңин коптарып, кургаг өдекти бөлүп ап, сиген кезер черлерни суггарып турарлар. Ол ышкаш Ишкин хемде көвүрүглерни малчыннар боттарының күжү-биле септеп кылган болгаш чайын тайгаларда эки оът-сигенниг одарларны долу ажыглап, мал семиртип көжерде оларны ажыглаарлар.

А. МОНГУШ.

Чөөн-Хемчик район.

СУГНУ ДОЛУ АЖЫГЛААР

«Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының суггатчылары сугну долузу-биле ажыглап, суггаттыг черлерге мал чеминиң элбек дүжүдүн өстүрүп алыр дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Суггат ажылында хаара туттунган 28 кижини үш звеного хуваай үскен болгаш оларның аразында социалистиг чарышты организастаан.

Совхозтуң гидротехниги Юрий Чанчыпка удурткан суггатчылар звенозу бо хүннерге чедир Аймыырлыг бугазының девискээринде 750 гектар сиген шөлдерин суггарып алган. Ооң ангыда Михаил Ёндаңга удурткан звено база-ла эки ажылдап, хүн нормазын 130 хуу чедир күүседип турар.

Совхозтуң удуртулгазы суггаттың шынарынче чугула кичээнгейни салып, өй-өйде хыналдаларны организастай турар.

Ш. ДЕВЕК.

Улуг-Хем район.

ТУКТУ ТЫВЫСКАН

Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары тараа культураларының чаштырылгазын бүрүн дооскан болгаш ам мал чеми культураларының, картофельдиң тарылгазын, чайгы чер аңдарылгазын чорудуп турар.

Партия райкомунуң бюрозу, улус депутаттарының район Советиниң күүсекчи комитеди часкы хову ажылдарының үезинде ажыл-агыйлар аразында социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген. Эрте тарыыр тараа культураларының чаштырылгазын он хонук иштинде дооскан «Кызыл тараачын» совхозту социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санааш, ук ажыл-агыйның механизаторларының коллективинге СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Бистиң корр.

ТӨЛЕПТИГ ХАРЫЫ

1981—1982 чылдарның мал кыштаглаашкынынга чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткенир талазы-биле Эрзин районнуң кодээ» ажыл-агый ажылдакчыларының эгелээшкинин бүгү Тываның малчыннары деткип, боттуг ажыл-херектер-биле харылап турар.

Өвүрде «Торгалыг» совхозтуң Чоза бригадазында хойжу Болат-оол Донгакович Куңгаа ам 16 чыл дургузунда хой малдап келген. Бо чылын ол төрүүр 100 хойга оназаштыр 90 хураганны алган. Дуржулгалыг малчын кыштаглаашкынга белеткелдиң чугулазын бедик-биле үнелеп, болунуң кыштаан чазаглап көжерде-ле кургаглап септеп алган. Ол ышкаш чайгы үеде боду 10 тонна сигенни, 5 тонна көк-суланы белеткээрин хүлээнген.

М. КАРА.

ПЛАННЫГ ОНААЛДАЛАР КҮҮСЕТТИНГЕН

Кызыл-Мажалыктың орук-септелге-тудуг участогунуң коллективи эрткен айларда багай эвес ажылдаан. Оруктуң капитал болгаш ортумак септелгезинге коллектив 192 муң рубльди шингээдип алгаш, планын 101,3 хуу күүсеткен, агар септелгеге көрдүнген 30 муң рубль база бүрүнү-биле шингээттинген.

Моон мурнунда чылдарда Ак-Довурак хоорайның № 208 орук-септелге база Кызыл-Мажалыктың орук-бүдүрүлге участоктары ийи аңгы организация турган. Бо ийи организацияны чылдың эгезинден каттыштыргаш, орук-септелге-тудуг участогу кылдыр тургускан. Ооң түңнелинде ийи аңгы түрмек организацияның ажылчын күжү, машина-техниказы чаңгыс черде мөөңнеттинген, ол орук ажыл-агыйга эки салдарны чедирип, орук-септелге-тудуг организациязының ажылы чедиишкиннииг чорup турар апарган. Участоктуң харылап турар оруктарынга оларның бүрүүзү-биле чаңгыс-даа катап шимчээшкин үзүктелиишкини болбаан.

Партия эге организациязы ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастап турар. Чарыштың тиилекчилери, коммунистер тракторист Дагбы Багай-оол, бульдозерист Өпен-оол Хертек ээлчег нормазын доктаамал 115 хуу чедир күүседип келген. Чоокта чаа «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаткан орук ажылчыны Сыргый-оол Сарыгларның, Чамдып-оол Даваның, автогрейдерист Фёдор Овчинниковтуң, чолаачы Николай Изотовтуң күш-ажылчы көргүзүглери база бедик.

Бо чылын участоктуң планында көрдүнгени капитал септелгеге 482 муң рубльдиң, ортумак септелгеге 234 муң рубльди шингээдип алыр, 34 км оруктуң ортумак септелгезин чорудар ужурлуг. Бо пландарны күүседип болуруунуң бүгү-ле аргалары коллективте бар.

Орук-септелге-тудуг участогу боду чурталга баазазын база тудуп эгелээн. Бо чылын ажылдалга кирер ужурлуг сес аал иштиг чурттаар дөрт бажыңның тудуун олар чорудуп турар.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ҮШКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ДЫҢНАДЫГЛАР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязының ажыттынарының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 10 шакта СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ажыттынар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 9 шак 30 минутада СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга

Республиканың Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязынга келген Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттары 1981 чылдың июнь 3-те эртенгиниң 9 шактан кежээкиниң 22 шакка чедир СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңының бирги каъдынга бүрүткээр. Телефону 2-31-46.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының кежигүннеринге

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының хуралдары 1981 чылдың июнь 3-те болур.

КОЛ ЧҮВЕ—ОДАРНЫ ШИЛИП АЛЫРЫ

Хойжу Доктуут Малышев кодан хоюн хем унундан үндүрүп, ажык белде кадарып келген. Ооң-биле ужуражып, амыр-менди солчуп, хөөрештивис.

— Чылыг үе келген, амыр эпарды ыйнаан?

Хойжу далаш чок тавааар чугаалай-дыр:

— Час, шынап-ла, чылдың дөрт эргилдезиниң база бир магалыг үези. [illegible] Час-биле кады долгандыр турар бойдус частып, чечектелип эгелээр. Бүгү дириг амытаннарга час өөрүнчүг. Кыштың ажыг соогун, улуг харын көрген хойжу кижи мен безин эттим беди, хөрээм хостут апарган ышкаш-тыр мен.

Ортумак сынныг, сиирең магаа-боттуг, хүнге, сырынга додукан хүрең арынныг, чазык чаагай малчын черге буттары-биле бүзүрелдиг быжыг базып, оът-сигенниң чулуксуг чыды-биле холушкан арыг агаарны шөлээн тынып, ыңай-бээр көрүп турда, ооң хүрүл карактарының көрүжү угаанныг болгаш орлан-шоваа болду.

— Өскен-төрээн черим бо. Ада-өгбем бо хемнер уннарынга, шаттарга, белдерге мал-маганын өстүр азырап, тырык черге амыдыралдың аар-берге чымыжын көрүп чораан. Мен бөгүн база малчын. Ынчалза-жок мээң хуу-салымым оларга мырыңай дөмейлешпес...

Хойжунуң кадарган хойлары бистен элээн ырап бар чор.

— Ха-ай! Ха-ай!—деп хойжу дайгырды. Хойларның өөренгени хөлчок. Ээзиниң үнүн дыңнап кааш, баштарын көдүрүп, хая көрнүп шала оожумнай бердилер.

— Хойларыңарны үргүлчү бажын дозуп кадарар-дыр силер аа?

— О! Ынчанмаска хоржок. Мен бодаарымга, хойларны шөлээн салыр болза, олар белен деңгип шыдавас. Күштүг шыырак хойлар баштаар. Олар оъттуң чүм, чулуктуун чиир, а соонга арткан арган хойлар саспа базып каан оътка таваржыр. Ынчангаш хойнуң бажын дозуп, бөлүп кадарар херек.

— Чечек үнген хову чараш! Ынчалза-даа меңээ ховунуң, ол ынчаш хем уңнуун каас-чараш чүрүмалы ындыг-ла чугула эвес. Кол-ла чүве—кайда хой оъттаар чүм, хоолулуг эки оът барыл деп чүвени билип алыры. Чечек үнген, ынчалза-даа агы-кагы чок, кадар-оъду чегей ховуга хой доктаар эвес.

— Чээрби ажыг чыл дургузунда хой кадарып келдим,—деп, ол чугаазын уламчылады.—Кадайым-биле ийилээн эрткен чылдарның дургузунда кадарган малывысты, ооң чаш төлүн чударып көрбээн бис. Кадайым Сирицмаа Ойдуповна малдың чаш төлүн азырап өстүреринге салымныг кижи.

— Чылыг үе кээрге, малчынның ажылы чайлаңы бээр боор аа?

— Ол кижи бүрүзүнге аңгы-аңгы. Меңээ-ле час дүжерге улам чай чок апаар-дыр. Кышка белеткел чогум-ла хаарып частан эгелээр.

Хоюнуң хойжулар Доктуут Кажыкович биле Сирицмаа Ойдуповна олар час дүжерге шөлээн олурбас. Кыштагдан чазаглап көжер бетинде хоюнуң болгаш хураганнарының кажааларының адаан коптарып, кержекти кургадып каар. Кыштагның одаан база кургадып, бөлер. Чазагга көжүп чеде берген соонда ажыл база чыпшыттыг. Хой кыргылдазынга белеткенир. Ол — харысалгалыг ажыл. Грамм дүк-даа черге кагбас дээш хой кыргылдазының үезинде бүгү ажылды баш бурунгаар планнап, ону канчаар чорударын ыяк бодап алыр. Хой кыргыгыже чедир түлендидүктүг хой одарындан база кодандан үргүлчү чыыр. Хой кыргылдазының соонда, хойнуң чуулдазы болгаш чайлаглаашкын эгелээр. Чайын, күзүн эки семиртип алган хой кышты хүр ажар. Чайын хойнуң одарын удаа-дараа солуп, чүм оъттуг, арыг агаарлыг черлерге кадарар. Кышка удур мал чемин база магадылап алыр. Эрткен оңгу беш чылда [illegible] Доктуут Кажыкович Малышев төрүүр 100 хойга онаашты чыл санында 90 хураганны онча-менди доруктуруп келген.

Бо чылын хойжунуң кадарган 380 хоюнуң төрүттүнген хураганнары шуптузу онча-менди. Оң бирги беш чылдың баштайгы чылында Доктуут Малышев күжениишкинниг ажылдап турар.

Х. ОИДАН-ООЛ.

Тес-Хем район.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ДУЗАЛАЛ АЖЫЛ-АГЫЙЛАРЫН ХӨГЖҮДЕРИНГЕ ХҮН БҮРҮНҮҢ КИЧЭЭНГЕЙИ

«Хамаатыларның хуузунда дузалал ажыл-агыйларынга кодээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир талазы-биле практиктиг сорулгалар дугайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Хамаатыларның хуузунда дузалал ажыл-агыйларының болдунар аргаларын эң-не долузу-биле ажыглаар, оларга чер база мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир сорулга-биле СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хамаатыларның хуузунда дузалал ажыл-агыйларын, коллективтиг сад ажылын база ногаа өстүрерин болгаш кодээ ажыл-агый продукциязын чондан садып алырын организастаарында четпестерни чайладырын СЭКП райкомнарынга, хоорайкүүскомнарга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» тресске Кодээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының база шынарының талазы-биле күрүне инспекциязынга, Сельхозтехкүрткомга, Респотребсоюзка болгаш өске-даа министерстволарга база ведомстволарга хүлээткен. Хамаатыларның хууда дузалал ажыл-агыйларын чорударының байдалдарын экижидериниң немелде хемчеглерни боттандырарып, чер база мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедиринге хамаатыларның ажыл-агыйларының болдунар аргаларын эң-не долузу-биле ажыглаарынга совхозтарның болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелериниң, а ол ышкаш хереглел кооперациязының организацияларының сонуургалын бедидерин оларга сүмелээн.

Совхозтар-биле болгаш хереглел кооперациязының организациялары-биле чарган керээлерни ёзугаар малды база кушту азырап өстүрерин барымдаалааш, хуунуң дузалал ажыл-агыйларын хандырарынга четчир санныг малды база кушту өстүргеш чонга садарын СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, Кодээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, Респотребсоюз, совхозтарның удуртукчулары хандырар ужурлуг деп, доктаалда айтып турар. Оларга тодаргай онаалдаларны берген.

Тоолай кажааларын тударын база садары-биле болгаш хамаатыларның хууда дузалал ажыл-агыйларынга азырап өстүрери-биле уксаалыг тоолайларны өстүрерин респотребсоюзтуң, хоорайкүүскомнарның хандырары, ниитилел бүдүрүлгезинде ак сеткилдиг киржип турар совхозтар ажылчыннарынга база өске-даа хамаатыларга, хуузунда дузалал ажыл-агыйларында мыйыстыг бода малды, хойну, өшкүнү азырап турар пенсионерлерге сиген кезер база мал одарладыр черлерни тускайлап бээри эргежок чугула. Кодээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, райкүүскомнар, чер-черде кодээ ажыл-агый органнары, совхозтарның удуртукчулары ук доктаалды ёзугаар бүгү-ле турлаг чанының черлериниң инвентаризациязын чорудар, оларны ажыглаарының уре-түңнелдиин бедидер, бажың чанында чери чок ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга чер участоктарын тускайлап бээр хүлээлгелиг. Чонга бажың чанының участоктарын тускайлап бээриниң болдунар аргазы чок ындыг совхозтарга, күрүнениң өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге болгаш организацияларынга картофель база ногаалар олуртуру-биле коллективтиг ногаа шөлдерин организастаар.

Хуу ажыл-агыйларның продукциязын садып алырын экижидеринге ук доктаалда улуг кичээнгейни салып турар. Чижээ, респотребсоюз болгаш райкүүскомнар хамаатылар-биле керээлерин идепкейлиг чарар, чондан садып алган чүүлдерни үндүр садарын дыка калбартыр хүлээлгелиг. Чондан мал эъдин, кушту болгаш тоолайларны садып алырын, хуунуң дузалал ажыл-агыйларындан кирип турар продуктуларны чогуур үезинде хүлээп алырын база болбаазырадырын хандырары-биле кодээге хүлээп алыр-белеткээр пунктуларны тургузар талазы-биле респотребсоюзка 1981-1985 чылда онаалдаларны бадылаан. Хоорайкүүскомнар кооператорларга мындыг дузаны көргүзер хүлээлгелиг: кооператив садыглаашкынын кылыр бажың-балгатты бээр, продукцияны сөөртүп дажыглаар транспорт-биле хандырар. Боттарында бар артыкшылдыг кодээ ажыл-агый продукциязын хамаатыларның садыглаарынга таарымчалыг байдалды тургузар дээш, рыноктарның материалдыг баазазын быжыглаары эргежок чугула.

Чонга садары-биле фондулардан тускайлап берген холуксаалыг мал чемнерин өске хереглелдерге чарыгдаарын Тараа продуктуларының бүдүрүлге эргелели, респотребсоюз болгаш Садыг министерствозу болдурбас ужурлуг деп, доктаалда айыткан. Кодээ чонга болгаш сад өстүреринге хандыкшылдыгларга садары-биле чурт иштиниң тудуг материалдарынга рынок-фондузун республиканың Курлавы тускайлап бээр, а респотребсоюз, Садыг министерствозу, Ыяш ажыл-агый министерствозу хоорайкүүскомнар — ногаа культураларының үрезиннерин, олуртур кат-чимистиг ыяштарны, чемишчидилгелерни, сад-ногаа херекселдерин сөөртүп экээрин база садарын хандырар ужурлуг. Хуунуң дузалал ажыл-агыйларын, коллективтиг садтарны болгаш ногааларны хандырар талазы-биле кодээ ажыл-агый херекселдериниң база эргежок чугула техниканың прокат пунктуларын тургузар дугайында айтырыгны 1982 чылдың январь 1-ге чедир хуусаада шиитпирлээрин Амыдырал хандырылга министерствозунга, Сельхозтехкүрткомга, райкүүскомнарга саналдаан.

Хоорайның садчылар ниитилелиниң, ажылчыннарның база албан-хаакчыларның сад эштелгелериниң ажылын экижидерин, коллективтиг ногаа ажылын хөгжүдерин, 1981-1982 чылдарда хоорайның рыногун чаарты кылырын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели Кызыл хоорайкүүскомунга хүлээткен.

Бо чылын Кызылдың бүгү-ле сад эштелгелеринге хүлээп алыр белеткел пунктуларын ажыдарын, эштелгелерниң кежигүннериниң өстүргени артыкшылдыг ногааларын, каттарны болгаш өске-даа продукцияны садып алырын организастаарын Садыг министерствозунга болгаш респотребсоюзка саналдаан.

Хуунуң дузалал ажыл-агыйларын чорударының айтырыгларының талазы-биле совхоз директорунуң оралакчызының азы специалистиң эрге-дужаалын совхозтарга киирерин саналдаан.

Ниитилел бүдүрүлгезинде идепкейлиг киржип турар ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар-биле, совхозтуң девискээринде чурттап турар өске-даа хамаатылар-биле, а ол ышкаш пенсионерлер-биле мал болгаш куш азырап өстүрериниң база оларның садарының болгаш сүт артыкшылын садарының керээлерин шыңгыы эки тураның үндезининге чарарын СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң айтыышкыны-биле совхозтарга база кодээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелеринге чөпшээрээн. Айыттынган керээлер ёзугаар садып алыр продукцияны дугуруушкан өртектер ёзугаар, ынчалза-даа күрүнениң доктааттынган садып алыр өртектеринден улуг эвес кылдыр төлээр. Керээ ёзугаар хууда дузалал ажыл-агыйларынга мал болгаш куш өстүрген ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш өске-даа хамаатылар-биле чогуур үезинде санажылга кылзын дээш, мурнунда бердинген чээлилерин төлеп турарының байдалындан хамаарылга чокка совхозтарга база кодээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелеринге кыска хуусаалыг чээлилерни бээрин банк албан черлеринге дааскан.

Совхозтар, өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелери болгаш хереглекчилер кооперациязының организациялары-биле керээлерни ёзугаар өстүрген малдың баш санын доктааттынган норма-чижектерден артык боор болуруун, а ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш өске-даа хамаатылар-биле керээ ёзугаар садып алган малды, кушту болгаш артыкшылыг сүттү ол ажыл-агыйлар күрүнеге садар, кодээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң хемчээлинге база күрүнеге садарының планынга кирип санааш, сан болгаш шынар-даа көргүзүглери дээш доктааттынган немелде төлевирлерин бээр деп айыткан. Совхозтарның болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң удуртукчу ажылдакчыларының болгаш специалистериниң ажыл төлевириниң талазы-биле белүктерин тодарадырда ол ажыл-агыйларның продукцияны бүдүрериниң болгаш сайгарарының хемчээлинге хамаатылар-биле керээлерин ёзугаар совхозтарның болгаш күрүнениң өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң садып алганы малының, кужунуң болгаш сүдүнүң хемчээлин кирип санаарын чөпшээрэп турар. Ындыг ажыл-агыйлар болгаш хереглекчилер кооперациязының организациялары-биле ажылчыннарга, албан-хаакчыларга болгаш өске-даа хамаатыларга кодан чоогунуң черлериниң болгаш эргежок чугула апаргаанда ажыл-агыйларның тур када ажыглавайн турары-даа черлериниң күсели-биле мал ажылының продукциязын бүдүрери болгаш мал чеми культураларын тарырын совхозтарга болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге чөпшээрэп турар. Хүлээп алган доктаалды ёзугаар мал чемнери культураларын тарып өстүрери-биле хамаатыларга тускайлап берген чер участогу дээш кодээ ажыл-агый үндүрүүн албас.

Совхозтарның болгаш өске-даа бүдүрүлге черлериниң девискээрлеринде ак сеткилдиг ажылдап, чурттап турар ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга, айыттынган бүдүрүлге черлеринге үргүлчүлелдиг үеде ажылдап келген пенсионерлерге инектерни болгаш бызааларны садып алыры-биле бергеч чээлиниң 50 чедир хуузун экономиктиг идиг бериишкиниң фондузунуң күсели-биле төлээрин профэвилел комитеттери-биле дугуржуп тургаш кылырын совхозтарга болгаш өске-даа бүдүрүлге черлеринге чөпшээрээн.

Аныяк өг-бүлелерниң хууда дузалал ажыл-агыйын тургузарынга сонуургалын улгаттырар сорулга-биле ындыг өг-бүлелерниң кежигүннери айыттынган бүдүрүлге черлериниң девискээрлеринде чурттап турар болза, ажыл-агыйның аныяк малдарын халаска бээрин болгаш херим иштиниң ажыл-агый тудугларын кылырынга дузалаарын совхозтарга болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге чөпшээрээн. Ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар-биле керээлерни ёзугаар кодээ ажыл-агый продукциязын бүдүреринге эргежок чугула дериг-херекселдерни, материалдарны болгаш бичии механизация чүүлдерин садып алыры-биле акша апансызын керээниң түңнүн 50 хуу хемчээлин оларга бээри-биле совхозтарга болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге чээлилерни бээрин банк албан черлеринге чөпшээрээн.

Совхозтарның болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң совхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржип турар болгаш күштүг боор турар аарыгларын ёзугаар тараа алыр эргези чок ажылчыннарынга, а ол ышкаш айыттынган ажыл-агыйларга үргүлчүлелдиг үеде ажылдап чораан пенсионерлерге күрүнеге тараа садарының планын күүсеттингениниң соонда профэвилел комитеттери-биле дугуржуп тургаш, тарааны ниити ажаап алыышкынның 3 хуузу чедир, ынчалза-даа доктаамал ажылчынга азы пенсионерге чылда 2 центнерден хөй эвес кылдыр садып болурун доктааткан.

Садоводтар эштежилгелеринге органиктиг чемишчидилгелерни садары-биле оларның баштаар черлери-биле керээлерни чарарын совхозтарга болгаш өске-даа күрүне ажыл-агыйларынга сүмелээн. Садоводтар эштежилгелериниң кежигүннери ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга бо чылдан эгелээш, сад бажыңнарын садып алырынга азы тударынга болгаш сад участоктарын чаагайжыдарынга чээли алганының соонда эрткен үш чылдың соонда он чыл иштинде төлээр 3 муң чедир рубль чээлини тыпсырын чөпшээрээн.

Кодан чанының участоктарын болбаазырадырынга, мал чемнерин белеткеп сөөртүрүнге, продукция чедирериге ажыглаар болгаш хууда дузалал ажыл-агыйын чорудары-биле холбашкан өске-даа хереглелдерни хандырары-биле ажыл-агыйлар эргежок чугула санныг аъттарлыг, а ол ышкаш чогуур дериг-херекселдерлиг, бичии механизация чепсектерлиг болурун совхозтарга болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге сүмелээн.

Хамаатыларның хууда дузалал ажыл-агыйларынга кодээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин немештир көвүдедир талазы-биле хемчеглерни ажылчыннарны, албан-хаакчыларны болгаш өске-даа хамаатыларны таныштырарын, хууда дузалал ажыл-агыйларынга доктааттынган норма-чижектиг малды болгаш кушту өстүрерин дээрге, ажыктыг херекти кылып турары ол-дур дээрзин ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш өске-даа хамаатылар билген турар ындыг байдалды бүгү-ле черлерге тургузарын СЭКП райкомнарынга, улус депутаттарының районнар, хоорайлар, кодээ болгаш суурлар Советтериниң күүскомнарынга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга доктаал даалдырып турар.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

Партийжи амыдырал:

СОҢГУЛДАЛЫГ АКТИВ-БИЛЕ

Амгы үеде партияның соңгулдалыг активиниң хөй санныг отряды болуунуң ажылын, бүгү күженишкинин СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, он бирги беш чылдың сорулгаларын шиитпирлээринче угландырып турар. Соңгулдалыг актив—ол дээрге мурнакчы ажыл-ишчилер, улус ажыл-агыйының тускай эртемниглери, интеллигенцияның төлээлекчилери болгай. Олар коммунистиг бедик медерелдиин көргүзүп, күш-ажылчы коллективтерле улуг хүндүткелдиг ажылдавышаан, партияның политиказын амыдыралга боттандырарынга улуг күш болуп турар.

Эш Л. И. Брежнев партийжи активчилерниң дугайын чугаалап тура мынча дээн: «Коллективтерге улуг хүндүткелдиг болбушаан, оларның кижи бүрүзү боттарының эш-өөрүнге хууда үлегер-чижээн көргүзүп, күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелерже эдертип аппар чоруур».

СЭКП Чөөн-Хемчик райкому ажыл-агыйжы болгаш политиктиг сорулгаларны шиитпирлээринге соңгулдалыг активтиң ролюн болгаш харысалгазын бедидеринче доктаамал кичээнгей салып келген. Районнуң партия организациязының дөрттүң биринден ажыг кезээ соңгулдалыг актив болуп турар. Оларның саны 368 кижи. Районнуң эрткен партия конференциязындан райкомнуң болгаш ревизия комиссиязының кежигүнүнге 68 кижи соңгуткан. Отчёт соңгулдалыг хуралдар үезинде партия эге организацияларының секретарьларынга болгаш партбөлүктер организакчыларынга 107, партком, партбюролар секретарьларынга 164 кижи соңгуткан.

Соңгулдалыг актив — улуг күш. Ынчангаш партия райкому ооң долу күш-биле ажылдаарын чедип ап турар.

Партийжи органнарга эң алдар-хүндүткелдиг, политика талазы-биле бышкан, инициативалыг коммунистер соңгуттуккан. Райкомнуң пленумнарынга, бюро хуралдарынга айтырыг белеткээринге, эге организацияларга хыналдалар чорударынга, хүлээп алган шиитпирлер күүселдезин контрольдаарынга оларны калбаа-биле киириштирип келген. Оларның үлегер-чижээ, негелделиг чоруу бүдүрүлгелерге, бригадаларга, фермаларга ажыл-херектиң экижидеринге улуг идиглиг.

Чогум-на ындыг инициативалыг, негелделиг чоруктуң чижээнге партия райкомунуң кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д-Н. Ч. Ооржакты чугаалап болур. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Оргу-Шөлде хойжу бригадазын бо хоочун хойжу удуртуп, коллективти районда мурнакчы бригадаларның одуруунга киирген. Төрүүр чүс хойга онаштыр 102 хураганны менди алган. Д-Н. Ч. Ооржак бо ду төрүүр чүс хойдан-на 100 хураганны менди ап, доруктурган. Бригадада партия бөлүүн ол каш чыл иштинде удуртуп, партийжи даалгазын ак сеткилдиг күүседип келген. Д-Н. Ч. Ооржак райкомнуң пленумнарынга, партия активиниң хуралдарынга ажыктыг санал-оналын бо-ла берип, аңаа көргүскен улуг идегелге төлептиин көргүзүп турар. Ол ышкаш райком кежигүннери «Октябрь 30 чылы» совхозтуң хойжузу, «Күш-ажылдың Кызыл Тук» орденниң эдилекчизи А. Х. Ондар, АТБ-де жолаачы Н. Шоев, автобазада М. Куулар, суггарылга системазының эргелелинде Н. Мөнге олар болгаш өскелер-даа тодаргай ажыл-херектиң организакчылары болуп, райкомнуң даалгазы-биле эге организацияларга үргүлчү барып, инициативалыг ажылдап келгеннер.

Парткомнарның, партбюроларның, эге организацияларның амыдыралынга соңгулдалыг активтиң киржилгези хөй талалыг. Перспективтиг, ай, квартал планнарын тургузарынга киржип, олар парткомнарның, партбюроларның, коммунистерниң хуралдарынга айтырыглар тургузары-биле санал-сүмезин-даа киирер, өске-даа хемчеглерни ажылдап кылырынга киржирлер. Партия райкому соңгулдалыг актив-биле ажылды тодаргай угланыышкынныг чорудуп турар. Соңгулдалыг органнарның составы өскерлип, чаартынып, чаа күш аңаа немежип турар.

Партия органнарының удуртулгазынга дуржулгалыг эштер-биле чергелештир чаа кижилер база соңгуткулаан. Оларның иштинде ылангыя ажылчыннар көвүдээн. Ынчангаш чаа соңгуткан активке партия райкому чогуур дузаны чедирип, оларның инициативазын, харысалгазын бедидип турар. Партияның эге болгаш цех организацияларының секретарьларының, партбөлүк организакчыларының семинарларын эрттирип келген. Оон киржикчилери партийжи иштики ажылды организастаарының арга-дуржулгазын, партия органнарының структуразын өөренип, партия документилери-биле ажылды эмнелеп-сегселээриниң дугайын билип ап турар. Парторганизацияларның бүгү секретарьларының семинар-хуралын квартал сайында эрттирер. Аңаа СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр социалистиг чарышка партийжи удуртулга, контрольду болгаш шиитпир күүселдезиниң хыналдазын сайзырангайжыдары, партия хуралының ролюн бедидери, бүдүрүлгени башкарарын сайзырангайжыдарынга коммунистерниң киржилгези, өске-даа чугула айтырыгларны чугаалажып, сайгарып турар. Аңаа илеткелдерни, лекцияларны районнуң удуртур ажылдакчылары кылып турар.

Секретарьлар семинарга дуржулгазын солчуп, ажыктыг хөй чүүлдерни билип ап турарлар. Чижээ, чоокта чаа эрткен семинарга район эмнелгезинде парторганизация секретары З. С. Гогол, «Хемчик» аныныр-тывыш ажыл-агыйында парторганизация секретары А.-Д. Донгак олар партия хуралдарын канчаар белеткеп база эрттирип, партийжи даалгалар күүселдезин хынап турарының практиказын тодаргай чугаалаан.

Райкомнуң ажылдакчылары, ылангыя инструкторлары күш-ажылчы коллективтерде парторганизацияларның амыдыралынче соңгулдалыг активти хаара тударын оралдажып турар. Ылангыя партком кежигүннерин тус-тус парторганизацияларга быжыглаарын парткомнарга сүмелеп турар бис. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозта партком ону практика кырында боттандырган. Партком кежигүнү, салбыр эргелекчизи М. Моңгушту Бора-Тайга салбырында парторганизацияга, көдээ Совет күүскомунуң даргазы А. Ооржакты Алдан-Маадыр ортумак школазында парторганизацияга, совхоз директору М. Донгакты Оргу-Шөл хойжу бригадазында партия организациязынга быжыглаан. Олар парторганизациялар-биле хүн бүрү харылзаалыг, хуралдарга олуржуп, практиктиг дузаны чедирип турар.

Соңгулдалыг актив-биле ажылывыста четпестер амдаа бар. Оларның долу идепкейин чедип алдынмайн, оларны хуралдарга айтырыглар белеткээринге, ажыл-агыйжы чугула айтырыгларны шиитпирлээринге четпес киириштирип турар.

Активчилерге боттуг дузаны чедирери райкомнуң бир кол сорулгазы болур. Оларга арга-сүмени берип, эге организацияларга доктаамал барып, секретарьлар, комитет болгаш бюро кежигүннери-биле ужуражып, оларга болгаш соңгулдалыг активке даянгаш партийжи ажылдың дээштиин бедидер ужурлуг бис.

А. КУУЛАР,
СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң инструктору.

ШАЛЫПЧЫ АЙНЫ ЧАРЛААН

Май айны келир кышка белеткелдиң шалыпчы айы кылдыр чарлаар дугайында Эрзин районнуң көдээ ишчилериниң кыйгырыын «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының малчыннары ишин-биле деткээн болгаш ук кыйгырыгга харыы кылдыр база Наадымга уткуштур немелде хүлээлгелерни алганнар.

Салбырның хойжулары, Бүгү-эвилел социалистиг чарышка киришпишаан, бо хүннерге чедир төрүүр чүс хойга онаштыр 95 хураганны доруктурган. Ол чедиишкинни дээш СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Малчыннарның кыштаглаашкыны багай эвес дооступ турары моон-на илден.

Бижиктиг-Хаяның ишчилери майны кыштаглаашкынга белеткелдиң шалыпчы айы кылдыр чарлааш, кыштаглар септээр ийи звенону тургускан. Звенонуң бирээзин удуртурун СЭКП обкомунуң кежигүнү Баганай Сарыг-оолга даасткан. Ук звенонуң кежигүннери кыска хуусаада ийи кезек черде хураган кажааларын эде тудуп доосткан. А Александр Күжүгеттиң звенозу бир хөй кажаазының хаут септелгезин кылган. Кыштагларда үүрмек септелгени малчыннар боттары кылып турар.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

ЦЕХ БҮРҮЗҮ КҮҮСЕТКЕН

Он бирги беш чылдың бирги кварталында районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң алган социалистиг хүлээлгезинде чурттакчы чонга 8 муң 800 рубльдиң ачы-дузазын чедирери көрдүнген.

Эрткен бирги кварталдың түңнели-биле планныг онаалда ажыр күүсеттинген, пландан ажыр 1340 рубльдиң ачы-дузазы чедиртинген болгаш план 116,5 хуу боттанган. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээр болза, бо чылын 1530 рубльдиң продукциязын хөйнү бүдүрген, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 17,7 хуу өскен.

Районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективи чурттакчы чонга он ийи аңгы хевириниң ачы-дузазын чедирип турар. Цех бүрүзү эрткен айларда бедик көргүзүглерлиг ажылдаан. Чижээ, баш дүгү таарар цех квартал планын 133,3, хеп даараарының 123,8, химиктиг арга-биле хеп аштаар цех онаалдазын 120 хуу күүседип, социалистиг чарышка мурнаан.

Үстүнде цехтер чүгле планныг онаалдалар күүседири-биле кызыгаарланмайн, бүдүрген ажылының шынарынче чугула кичээнгейни угландырып турар. Ооң түңнелинде бүдүрүлге эргелелиниң ажылы ниитизи-биле экижээн болгаш бүдүрүлгениң мурнакчыларының саны өскен.

Социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, ооң негелделерин бүрүн күүседип турар мактадыглар хөй. Оларга күш-ажылдың хоочуну даараныкчылар Ч. Адыгжы, А. Моңгуш, аныяктардан — М. Куулар, В. Сат, Р. Моңгуш болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Коллективте бо хүннерде ийиги кварталды чедиишкинниг доозары-биле социалистиг чарыш улам калбарган.

С. ДОНГАК.

Өвүр район.

«Шагонартяжстрой» трестиниң тудуг бригадаларының аразынга калбарган социалистиг чарыштың түңнели-биле А. Ф. Ягодинге удурткан комплекстиг бригада бирги черже үнген. Ында дуржулгалыг каңнакчы Тимергалий Баутдинович Баутдинов бригаданың чоргааралы болуп турар. Ол Тывага Башкириядан комсомолчу путёвкалыг келгеш, «Тыва кобальт» комбинатка ажылдап турган. Ол сөөлгү алды чылда Чаа Шагаан-Арыгның тудуунга ажылдааш, күш-ажылга бедик түңнелдерни көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: каңнакчы Т. Б. Баутдинов.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде совет улустуң амыдырал-чуртталгазының чаагай чоруун улам бедидеринче чугула кичээнгей угланган. Оон бир тодаргай херечизинге даараазында чүүлдү маңаа киирип болур.

«Шекпээр» совхозтуң (директору М. Б. Кара-Сал) тудугжулары боттарының күжү-биле комплекстиг хүлээп алыр пунктунуң бажыңын тудуп доосаш, чаңгыс чер чурттугларынга чоокта чаа байырлалдыг байдалга хүлээдип берген.

Чаа туттунган делгем бажыңда хеп даараар, баш дүгү таарар, радиотелеаппаратура септээр цех ажылдап турар. Оон ажылдакчылары график ёзугаар, малчыннарже, сүт-бараан фермаларынче үнүүшкүннерни чорудуп, чагыгларны хүлээп ап, амыдыралдың ачы-дузазын оларга чедирерлер.

Совхоз төвүнде ажыттынган бо пункт ажыл-агыйның ишчилериниң баштайгы чагыгларын хүлээп ап эгелээн.

Комплекстиг хүлээп алыр пунктунуң бажыңының байырлыг ажыдыышкынынга кожазы Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга районнарның амыдырал хандырылга комбинаттарының ажылдакчылары аалдап келгеннер.

В. ДАВАА-САМБУУ.

ЧУРУКТА: комплекстиг хүлээп алыр пунктунуң даштыкы хевири.

«ЧЕТТИРДИВИС» ДИЖИР

Ак-Довурак хоорайда № 8 столовая комсомолчу-аныяктар коллективи. В. А. Фисанова эргелекчилээн бо столовая эки ажылы-биле макталдыг.

Столованың иштиң көрүштүг, арыг-силиг. Поварларның белеткеп турар чеминиң шынары эки, амдан-сүүзүннүг, ассортиментизи элбек. Ону чемзиг холдуг, дуржулгалыг поварлар М. И. Пивоварова, Н. С. Мартемова оларның бригадалары белеткеп турар. Маңаа чемненип келген кижилерниң столованың белеткээн аъш-чемин мактап, «четтирдивис, кыстар» дээн сөстер-биле моон үнери таварылга эвес.

Коллективтиң ажылы шынап-ла демниг. Мында ажылдап турар кижи бүрүзү бодунуң хүлээнген ажылындан аңгыда, эжиниң орнун херек апарган таварылгада солуптар. Бригада кежигүннери холушкак мергежилди чедип алган. Столованың кассири В. П. Васильева кассир болурундан аңгыда дөрткү разрядтың повары. Аъш-чемни белеткээри дуржулгалыг эш-өөрүнден дудак чок. Комсомолчу аныяк кыс Л. Кузнецова чем үлээр хүлээлгезин поварнылга база солуп болур. Аъш-чем белеткээринге оон киржи берген турарын бо-ла көрүп болур.

Комсомолчу-аныяктарның бригадазы ажылчын хандырылга килдизиниң коллективтериниң аразында чарышка доктаамал тиилекчи болуп турары таварылга эвес. Бо чылдың эрткен айларында № 8 столованың демниг коллективи бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг ажылдаан.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ДАГДЫНЫКЧЫ

Сарыглар Сарыг-оол чеди чыл бурунгаар «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының дуржулгалыг хойжузу Күжүгет Кировка дузалакчылай берген. Хой малдаарының мергежилин шиңгээдип эгелээни ол. Каш чыл эрткенде ол улуг кадарчы болуп, тус кодан хой хүлээп алган.

Сарыг-оол Баганайович оңгу беш чылдың чыл бүрүзүнде 100 хойга онаштыр 98-тен эвээш хураган ап көрбээн. Ол он чыл дургузунда 1400 хураган доруктурар тургаш, 1515-ти доруктурган. А эрткен чылын чүс башка онаштыр 102 хураган алган. Мурнакчы хойжу СЭКП обкомунуң кежигүнүнге соңгуткан. Ол социалистиг чарыштың тиилекчизиниң херек демдектерин үш чыл улаштыр чаалап алган. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле база шаңнаткан.

К. ХЕРТЕК.

УНИВЕРМАГТЫҢ САДЫГЖЫЛАРЫНДА

Хандагайты суурда универмагтың комсомолчу-аныяктар коллективи эрткен бирги кварталдың болгаш апрельдиң түңнели-биле хереглекчилер ниитилелиниң магазиннериниң аразында калбарган чарышка тиилекчи болган.

Магазинде үш килдис бар. Олар база аразында социалистиг чарыштыг. Килдис бүрүзү бараан саарылгазының апрельде планныг онаалдазын чедиишкинниг күүсеткен. Чижээ, галантерея килдизи 13 муң рубльдиң бараанын саарар тургаш, ажырып, 14 муң рубльдиң бараанын саткан. Идик садар килдис база планныг онаалдазын 100 хуу күүсеткен.

Универмагтың садыгжылары күш-ажылчы көргүзүглерин быжыглавышаан, социалистиг чарышка улам идепкейлиг киржип, чартык чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде чедиишкинниг күүседир сорулганы салган. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы коллектив ону күүседип шыдаар.

А. ШЮГДЮР.

Өвүр район.

«АЛДАН-МААДЫРДА» ЧЕТПЕСТЕР

«Алдан-Маадыр» совхоз Чөөн-Хемчик районда эң-не хөй суггаттыг шөлдүг ажыл-агыйы. Ында Борбак-Тейде трактор-хову бригадазының шөлдеринде ам 20 кижи составтыг суггатчы беш звено ажылдап турар.

Тыва АССР-ниң хову ажылының алдарлыг ажылдакчызы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи А. Кызыл-оолдуң удурткан звенозу 117 гектар черни, С. Моңгуштуң, К. Ховалыгның база С. Моңгуштуң звенолары каттышкаш 437 гектар черни суггарганнар. Шөлдерге өлчык сиңирер ажыл ам-даа уламчылап турар. Май 20-ге чедир шупту 2185 гектар чер суггартынган.

Совхозтуң тарылга шөлдериниң колдуунда суггаттыг черлерде болгаш, оларны удур суггарып, болбаазыраткаш, үрезин чаштырар болганда, тарылганың темпизи өске черлериниңден арай оожум болуп турар. План ёзугаар 2200 гектарга тараа культураларын чаштырар тургаш, ам 1246 гектарда чаштырган. Тарылга агрегаттарында ажылдап турар механизаторлар Эрес-оол Моңгуш, Шолбан-оол Ондар, Өпей-оол Моңгуш, Эрес-оол Ондар боттарының хүн нормаларын [illegible] дээш өскелерниң-даа күш-ажылчы көргүзүглери чаштырыкчылардан дудавайн турар.

Хову-шөлдерде ажылдап турарларның ортузунда социалистиг чарышты организастаан. Ынчалзажок ооң түңнелин беш хонуктап үндүрерин негелдеде айыткан турда-ла, совхозтуң удуртулгазы, чер ажылының специалистери ону сагывайн, чарыштың түңнелин өй-шаанда үндүрбейн турарын механизаторлар хомудап чугаалап турар болду. Ол ышкаш тараажыларның доктаамал чурттап, хостуг үе-шактарын чөп дыштанып эрттиреринге таарымчалыг байдалдар хову турлаанда тургустунмаан. Ынчангаш улус ында доктаамал чурттавайн, суурда бажыңнарындан кээп ажылдап, хөй үени чидирип турар. Бригада төвүнде кызыл-булуң база чок, көргүзүг самбыразы кылдынмаан. Оон ужурундан кымның канчаар ажылдап турарын — сан-чурагайлар-биле бижип турар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, совхозтуң дирекциязы (директор М. Донгак); партком (секретары Д-Б. Ондар) хөй чүүлдерни чедир кылбайн турар-дыр.

[illegible]

Н. ДАЖИНМАА,
«Шынның» корр.

КАТАП ТУРГУССА

Өвүр районнуң Чаа-Суур девискээринде үнелиг тудуг материалы — туүйбу өрттедир дой-довурак шаг-шаандан тура билдингир турган. Ол черге колхоз тура-ла аңаа туүйбу өрттедип кылыр бүдүрүлгени организастап, тус черниң чаа тудугларын бодунуң туүйбузу-биле чедиштир хандырып турганын улуг назылыг улустар билир.

Совхоздуң коллективиниң бо чылдагы социалистиг хүлээлгелеринде 17-ле муң туүйбуну бодунуң күжү-биле бүдүрерин айыткан. А шагда оон ийи катап хөй, 30 ажыг муң туүйбуну кылып ап турган болгай. Ындыг эвээш туүйбуну бүдүрерин аазавайн, харын туүйбу өрттедир черни чаартып тургаш, чаа сарай-кажааларны туткаш, суугуларны солааш, ырак-узак черлерден туүйбуну сөөртүп, хөй чарыгдал үндүрериниң орнунга Чаа-Суурнуң туүйбу белеткээр черин катап тургусса дыка ажыктыг болур.

В. САНАА.

Шүгүмчүлелдиг чагаалардан

ТАРБАГАН КЕЖИ

Мөңгүн-Тайга районнуң девискээринде тарбаган дээр хээкчи дириг амытан бар. Ол шаг-шаандан тура халдавырлыг аарыгларның, ылангыя чуманың нептередикчилери боон келген. Чогум-на ооң ужурундан республикага 1970 чылдан эгелээш, чумага удур тускай станцияны организастап тургускан. Станцияның ажылдакчылары ол амытаннарның мөөңнелгей черлерин тып, оларны узуткаарының талазы-биле улуг ажылдарны [illegible] чорудуп-даа турар.

Шаандан тура-ла ук районнуң чоңу тарбаганның эъдин аъш-чем кылдыр ажыглап, кежин херекке ажыглап келгеннер. Оон [illegible] ажык тып алыр кижилер база тургулаан. Оларның үлегерин эдергеш, амгы үеде чумага удур станцияның ажылдакчылары өске кижилерге дамчылары хоруглуг хоран бүдүмелдерни ук чер чурттуг тарбаганчыларга бүдүү бээр болгаш оон хөлезин кылдыр тарбаган кежи алыр фактылар көстүп турар.

Станцияның ажылдакчыларындан тарбаганны узуткааш, ону дүрүм ёзугаар тускай черлерге чажырып, хөөр ужурлуг турбуже-ле, оларның кештерин холгаарлаар азы үс-чаан алыр, оларны өскээр улуг өртекке сайгарар кижилер база тып-тып турар апарганын ол черниң чоңу билип турарлар. [illegible]

олар чуге организастыы-биле аңнап, күрүнеге алгы-кежин дужаап болбазыл? Чамдык кижилер бо дириг амытанны Тывадан өске черлерде чөпшээрел ёзугаар аңнап, кежин белеткел организацияларынга дужаап турарын дыңнаан болгулаар. Биске ону ынчаар кылза ажыктыг деп бодаар мен. Чүге дээрге, Мөңгүн-Тайга районда тускай кээп тарбаганнаар азы ол черниң чоңундан оон кежин тып, чиик өртекке садып алгаш, оларны өске черлерге аппаргаш, оон-даа улуг өртекке саарар кижилер бары билдингир болгай. Оон тодаргай барымдаазы республиканың өске районнарында, Кызылда болгаш Сибирьниң өске-даа хоорайларында тарбаган кежи бөрттүг кижилерниң бо-ла көстүп чорууру болур. Ол дээрге, күрүнеге садып алган бөрттер эвес, а кижи холундан алган тарбаган кештеринден дааратткан бөрттер-дир.

Мөңгүн-Тайганың тарбаганының кайы-хамаан чокка өлүрер, ооң кежин хууда ажык-кончаа кылдыр садыглаар чорук-биле демиселди күштелдирериниң хемчеглерин алыры чугула деп ол районнуң тарбаганныг черлериниң чоңу чугаалажып турар. Бо айтырыгны шиитпирлээр кандыг албан чери барын «Шын» солуннуң арнындан айтырыксап турар улус бис.

М. ХЕРТЕК.

Мугур-Аксы суур.

БАЗА КАТАП ЧУНАР-БАЖЫҢ...

Таңды районнуң Межегей суур эң хоочун болгаш хөй чурттакчылыг черлериниң бирээзи. Ында садыг-саймаа, хөй-ниитиниң албан организациялары четчири-биле ажылдап турар. Ынчалза-даа суурнуң чурттакчыларының сөөлгү чылдарда салып келгени бир чугула айтырыы ам-даа үзе шиитпирлеттинмээн. Ол болза, чунар-бажың дугайында айтырыг-дыр.

Межегейде эрги чунар-бажың шагда-ла амгы үениң негелдезинге дүүшпестээн: соңгалары тар, чунар залы дыкпыш, таз салыр черлери таа-[illegible] лары безин чок турар.

Суурда чунар-бажың [illegible] ында албан-организацияларның удуртукчулары бичии-даа сагыш салбайн турарлар. Санитар эмчилери ону чаңгыс-даа катап барып хынап көрбээннер. Совхоз директору В. К. Чубик баштаар чамдык удуртукчу ажылдакчылар бажыңнарының чанында хуу чунар-бажыңнарлыг болгаш, бо чугула айтырыгны херекселбейн турары ол-дур деп, Межегейниң чоңу чугаалажып турар апарган. Эрги чунар-бажың чоңга чедишпес, доктаамал эвес ажылдап турарын [illegible]

дут материалдарын ындамында тоо быдарадыр октагылапкан чыткылаар. Ону тударынга тускайлаан күрүне акша-херекгизи кайнаар баргазыл? Ынчаарга ону кым туттуруп турар чүвел, ол ышкаш кымнар тудар ужурлугул деп чүве база орта билдинмейн турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде көдээ чоннуң негелде-хереглелдерин долдур хандырарының, оларның амыдырал, чурттаарынга болгаш ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының чугулазын онзалап айыткан болгай. Көдээниң ажылчы чоннарының амыдырал деңнели чоорту хоорайныы-биле деңнежир кылдыр, ажылды ынчаар чорудары негеттинип турда, Межегей суурнуң чаа чунар-бажыңының тудуун ара хаапканы канчап-даа таарымчалыг-тыр. [illegible]

Т. СЕҢГИ,
башкы.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ЧАА-ЧАА ЧИИГЕЛДЕЛЕР

Аныяк өг-бүлелерге ол чүнү бээрил?

Бир-ле дугаарында — боттарының чуртталга байдалын экижидеринге эргениш оларга бээр. Аныяк өг-бүле тургустунганындан бээр бир чыл дургузунда — урут-дарыг чок дээш тыртар үндүрүгден хосталыр. Урут төрүттүнгенде, 50 рубль түңнүг дузаламчы акшаны күрүне төлеп бээр. А ийиги, үшкү урут төрүттүнгенде, ол акшаның түңү ийи катап улгадыр. Дөрт болгаш оон-даа хөй уруглардыг өг-бүлелерге ай санында акша төлээр болгай. Бистиң чуртта ындыг өг-бүлелерниң саны 2,5 миллион чедип турар.

Чаш урут төрүттүнери дээрге-ле, өг-бүлеге чүгле немелде чарыгдал эвес, а чаа-чаа сагыш човаашкыннар-дыр. Аңаа дуза кадар талазы-биле улуг ажылдарны күрүне бодунга алган болгаш урут-дарыын ажаарынга таарымчалыг байдалдарны мелерге тургузуп берип турар. Уруглар ажааганы дээш кезик-чамдыы төлээр шөлээни ынчангаш чыл чедир узатканын СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алганы тускай доктаалында айыткан. Херек апарган таварылгада ол шөлээ 1,5 азы 2 чыл-даа чедер апаар. Ынчан чүгле ажыл төлевири турбас, а ажыл стажы болгаш ажылдап турган чериниңде ажылы хевээр артар. Ол дээрге күрүнениң база улуг сагыш салыышкыны-дыр.

Уруглар бо-ла аарый бээр болгай. Ажылдап турар аданелер төлевирлиг шөлээни моон мурнунда-ла ап турган. Ам оон хуусаазы 14 хонук чедир узаан. Бир эвес ол хуусаа эвээш болза ийи неделяның немелде шөлээзин күрүне берип турар (шалың төлевири чокка).

Аныяк-даа, уруглардыг-даа өг-бүлелер оларның ээлчеглиг шөлээзи үш хонук улгатканынга сеткил ханып турарлар. Ол хонуктарны олар боттарынга таарымчалыг үеде алыр эргелиг. Олар бүдүрүлгеге долу эвес ажыл хүнүнде азы неделяда ажылдап болур. Боттарының ажылдаарынга таарымчалыг графикче олар шилчип болур. Бүдүрүлгениң эрге-ажыы таарыжыр болза не херээженнер чамдык ажылдарны бажыынынче-даа ап болур. Назы четпээн уруглардыг иелер оларның урутаарынга школага-даа, уруглар садтарынче-даа таарымчалыг байдалдарны тургузарын ажок күзээр. Ынчангаш чоокку чылдарда бичии уруглар бүрүзү садикке азы яслиге турган турарын чедип алыр бис.

Уруглар садтарынга болгаш яслилерге турганы дээш төлээр акшадан хостаары хөй уруглардыг өг-бүлелерниң бюджединге дыка камналгалыг. Школа назы четпээннерниң албан черлеринге турганы дээш амгы төлеп турар акшавыс безин эвээш — чылда ортумаа-биле 80 рубль болгай. Ол дээрге бүгү чарыгдалдың чүгле 15 хуузу-дур. А арткан 440 хире акшаны күрүне төлеп турар-дыр.

Квартира хөлезини база ындыг. А хөй уруглардыг өг-бүлелерге ону төлээри чиигелделиг. Олар чогуур түңнүң чүгле 50 хуузун төлээр.

ПЕНСИЯГА ЧАА НЕМЕЛДЕЛЕР

Кырааны болгаш ажыл кылыр шинээн чидиргени дээш пенсияларның хемчээлин Совет күрүне каш удаа эде көрген, азы пенсияның хемчээли доктаамал өзүп келген. Социал хандырылганы улам экижидер хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы ол талазы-биле ажылга улуг базым болган. Бир дугаарында-ла пенсияның алакчы хемчээли өзер апаар: колхозчуларның-даа, ажылчыннарның-даа. Оон аңгыда, моон мурнуңда төлеп турган пенсияларның, оон иштинде инвалид болганы дээш, хемчээлин эде көөр апаар. Чүге дээрге, ССРЭ-ге сөөлгү он чылда шалың төлевири 36 хуу өскен, а он чыл мурнунда кырааны азы ажылдаар шинээн чидиргени дээш пенсияже үнгеннерниң ол талазы-биле пенсиязы эвээш. Чаа доктаал ол ылгалдарны эдер апаар.

Александр ДЕДУЛ.

ИМА-ның экономиктиг тайылбырлакчызы.

ХАРЫЛЗАА СПУТНИГИ «ЭКРАН»

«Сөөлгү чылдарда бистиң Өвүр районга космос дамчыштыр теледамчыдылгаларны көөр аргалыг болган бис. Ооң түңнелинде бисте ам Москвадан чурттуң иштинде болгаш даштыкыда-даа болуушкуннарны хүн бүрү көрүп, билип ап турар бис. Ынчалза-даа маңаа холбаштыр «Шын» солуннуң редакциязындан чамдык айтырыгларны салырын чаңгыс чер чурттугларывыс дилеп турар. Чүл дээрге, дамчыдылганың шагы чүге эвээжил база дамчыдылга үезинде телевизорлар орта ажылдавас болгулаар, оон чылдагааны чүдел?

Ийиги программаны кажан көөр бис. Кызылдан дамчыдылга чүге болбайн турарыл?

Б. МОНГУШ,

Өвүрнүң Хандагайты суур, пенсионер».

Республиканың космостан теледамчыдылга хүлээп ап турар телесуургалыг өске-даа суурларындан ындыг янзылыг айтырыглар салган чагааларны «Шын» солуннуң редакциязы хөйнү ап турар. Ол айтырыгларга харылап бээрин Кызылдың телерадиодамчыдылга төвүнүң специалистеринден редакция дилээн. Харыыда чугаалап турары болза:

Бистиң республикага телевидение оңгу беш чылда калбак хөгжээн. Ынчангаш амгы үеде республиканың районнар төптери, улуг-улуг суурлары шуптузу теледамчыдылгаларны хүлээп ап турар. Чоннуң 80 чедир хуузу телевидение программазын көөр аргалыг апарган.

Телевидение дамчыдылгазын тус-тус черлерге хүлээп алырының аңгы-аңгы аргалары туруп турар. Бо хүннерде Кызыл, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарның, а ол ышкаш Бай-Тайга, Каа-Хем районнарның чамдык чурттакчылыг черлериниң чону Кызылдың телестудиязын дамчыштыр тус чериниң болгаш Төп телевидениениң дамчыдылгаларын көрүп турарлар. Ол ышкаш Кызыл, Барыын-Хемчик районнарның чурттакчылыг черлери телевидениениң ийиги программазын көрүп турар. «Орбита-3»-түң программазын Кызылдан бирги программаның дамчыдылгазы чорүп турда көөр аргалыг.

Үстүнде айыттынган районнарже космос дамчыштыр харылзааның Кызылда «Орбита» станциязын болгаш чер кырының техниктиг дериг-херекселдериниң дузазы-биле теледамчыдылгаларны кылып турар.

Республиканың чамдык чурттакчылыг черлериниң, ылаңгыя ырак-узак районнарның телекөрүкчүлери хары угда ийи программаны кажан көрүп болурун боттарының чагааларында бо-ла айтырган болгулаар. Бирги болгаш ийиги программаны хары угда дамчыдар дериг-херекселдериниң комплекизи дыка нарын болгаш оларны эптеп тургузары хөй чарыгдалдарны негээр. Оон ужурундан бо үеде бирги чергениң сорулгазы кол, бирги программаны республиканың чонунга бараалгадыры боор турар.

Сөөлгү чылдарда чүгле бистиң республикада эвес, харын бүгү чуртта-даа «Экран» деп аддаар харылзаа спутнигиниң дузазы-биле Төп телевидениениң дамчыдылгазын хүлээп алыр тускай системаны шенеп көрүп турар. Ооң чер-ле болганга таарымчалыг онзагай чүүлү чүдел дээрге, улуг өртек-үне чок, тургузарынга хөй акша-хөреңги чарыгдаттынмас система боор турарында болур. Чогум-на ындыг хүлээп алыышкын системазынга хамаарышкан айтырыгны В. Монгуш салып турар-дыр. Ол системаны электри энергиязы ап турар, эң-не ырак-узак чурттакчылыг черлерге — улуг эвес суурларга, район төптеринге тургузуп болур. Космоста «Экран» спутниктен Төп телевидениениң программазын ол система хүлээп алгаш, ындыг-ла ырак эвес девискээрге дамчыдар. Хүлээп алыр болгаш улаштыр дамчыдар ол система ийи хевирлиг: бирээзи 1—2 километр болгаш өскези — 10—14 километр девискээр черге ажылдаар. Чогум-на ооң ужурундан Хандагайты суурдан ырак черлерде чурттап турар малчыннар ында системаның дамчыдылгазын хүлээп алыр арга чок боор турар.

Хандагайтыдан аңгыда «Экран» спутниктен дамчыдылга хүлээп алыр системалар районнар төптери Тоора-Хем, Туран, Самагалдай, Эрзин суурларда, а ол ышкаш Мугур-Аксы, Ильинка, Бурен-Бай-Хаак, Нарын, Балгазын, Кара-Хөл, Шуурмак, Шамбалыг болгаш өске-даа чурттакчылыг черлерде тургустунган.

Ам үстүнде айыттынган хоорайларның болгаш суурларның телекөрүкчүлериниң хөй удаа салып турар айтырыынга холбаштыр каш сөс. Ол болза, хүлээп алыр системаларның ажылдаар шактарынга хамаарышкан айтырыг болур. «Экран» системаны дуржулга кылдыр ажыглаары ам-даа ургулчулеп турар чүве болганда, ооң ажылдаарының доктаамал шактарлыг корум-чурумун тургуспаан болгаш тускай программа база чок боор турар. Олар чүгле «Орбита-3» программаның чамдык-кезиин хонукта 7—9-ла шак иштинде хүлээп ап, дамчыдып турар. Чогум-на ооң ужурундан ук системаларның ажылының үезинде планнаттынмаан чапсарлар чамдыкта болу бергилээр. Ынчаарга Кызылдан дамчыдылганы кажан көөр дугайында хөй-хөй телекөрүкчүлерниң айтырыынга үстүнде харыыга немештир чугаалап каар чүүл болза, ону чедип алырда чер кырының улуг өртектиг, нарын дериг-херекселдерин тургузар апаар. Ол — келир үениң сорулгазы боор турары билдингир.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

НЕФТЬ ПРОДУКТУЛАР КАМНАЛГАЗЫ

ПРАГА. Бо беш чылда Чехословакияга нефть продуктуларны камнап алырының калбак программазын боттандырарын төлевилээн. Амгы үеде солууру болдунмас болуп турар чүгле ындыг адырларга нефть продуктуларны ажыглаар апаар. Чижээ, сөөлгү чылда республикага бензин хереглээри 7 хуу, керосин—50 хуу кызырылган. Ажыглап каапкан үстерни болгаш оларның холуксаазын катап ажыглаар талазы-биле дыка хөй хемчеглерни ЧССР-ниң чазаа хүлээп алган. Ол хемчеглер беш чылдың төнчүзүнге чедир чылдың-на 600 тонна нефтини камнап алырының аргазын бээр.

Нефтиден үнелиг химиктиг продуктуларны бүдүрүп үндүрер талазы-биле чаа күчүлерни ооң-биле чергелештир ажыглалга киирген турар. Беш чыл дургузунда оларны бүдүрүп үндүрерин бүдүн чартык катап көвүдедирин төлевилээн.

МООЛГА СОНУУРГАЛ УЛГАДЫП ТУРАР

УЛАН-БАТОР. Частың эгелээни-биле Моолда ээлчеглиг туристиг сезон ажыттынган. МАР-га баар күзелдиг даштыкы туристерниң саны чыл келген тудум өзүп турар. Оларны Моолдуң байлак болгаш каас-чараш бойдузу, чурттуң онзагай культуразы база чаңчылдары хандыкшыдып турар. Дыка хөй кижилер республиканың хоорайлары-биле болгаш хөй санныг төөгүлүг тураскаалдары-биле таныжарын, улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда моол ажылчы чоннар амыдыралдың бүгүле адырларынга кайы хире улуг чедиишкиннерни чедип алганын караа-биле бүзүреп көөрүн күзеп турар.

— Бистиң чуртувуска даштыкы кижилерниң сонуургалы доктаамал өзүп турар — деп, МАР-ның даштыкы туризм талазы-биле «Жулчин» эргелелинге СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.— Оларның кээп турары чурттарның саны база-ла доктаамал көвүдеп турар. Социализмниң акы-дуңма чурттарындан келген туристер-биле чергелештир, Англиядан, ГФР-ден, Франциядан, Австриядан база өске-даа чурттардан туристер бөлүү Моолга кээп турар.

Амгы үеде «Жулчин» 30 ажыг даштыкы туристиг организациялар болгаш фирмалар-биле ыяап харылзааны тудуп турар. Ылаңгыя социалистиг чурттар-биле үре-түңнелдиг кады ажылдажылга хөгжүп турар.

«Жулчин» бодунуң аалчыларынга эң солун маршруттарның улуг шилилгезин саналдап турар: республиканың эң улуг үлетпүр болгаш культура төвү болу берген Улан-Баторну, интернационалчы найыралдың аныяк хоорайлары — Дарханны, Эрдэнэтти сонуургап көрүп, эрте-бурунгу моол найысылал — Хархоринниң районунче база өске-даа хөй черлерже аян-чорук кылып болур.

«АТЛАНТ» ДЕП ХООРАЙ

БЕРЛИН. ГДР-де эң улуг, агар машина тудуунуң «Такраф» комбинадының конструкторларының тургусканы чаа порт краның «Атлант» деп адааны таварылга эвес. Ооң кан холдары 60 тонна чедир чүъкту чиигн-биле көдүрүп шыдаар аргалыг. Оон аңгыда, массалыг-биле бүдүрерин бо беш чылда эгелээр чаа серияның машиналарының баштайгызы хары угда ийи судноның чүъгүн дүжүрүп болур.

(СЭТА).

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ ПРИНЦИПТЕРИНГЕ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моолдуң Араттың революстуг намының XVIII съездизи бодунуң ажылын дооскан. Съезд социалистиг Моолдуң коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының амыдыралында улуг болуушкун болган. Партия болгаш чоннуң чаңгыс эвии, СЭКП-биле болгаш акы-дуңма өске-даа партиялар-биле найыралды база интернационалдыг харылзааларны быжыглаар, делегейниң коммунистиг, ажылчын шимчээжиниң сырый каттыжыышкынынга салыышкынны киирер талазы-биле Моолдуң Араттың революстуг намының шиитпирлиин моол коммунистерниң дээди шуулганы бадыткаан.

«Тайбыңның, демократияның болгаш социал депшилгениң херээ дээш маадырлыг демиселчилерге хосталга» деп кыйгырыгны съезд хүлээп алган. Империализмге удур, тайбыңны болгаш улустарның хосталгазын камгалаар дээш демиселге эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче ол документиде кыйгырган болгаш реакцылыг база фашистиг өзу-чурумнарга удур маадырлыг демиселчилер-биле интернационалдыг эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн.

«Моолдуң Араттың революстуг намының XVIII съездизинге партия Төп Комитединиң отчёду болгаш чоокку чылдарда сорулгалар» деп илеткелдиң талазы-биле доктаалды съездиниң түңнел хуралынга хүлээп алган болгаш ТК-ның иштики база даштыкы политиказын, практиктиг ажыл-чорудулгазын ында бүрүнү-биле чүүлдүг деп санаан.

«1981—1985 чылдарда МАР-ның улус ажыл-агый болгаш культуразын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» съезд бадылаан.

МАРН-ның Төп ревизия комиссиязының отчёдун база бадылаан, партияның Уставынга өскерилгелерни болгаш немелделерни киирген. МАРН ТК-ның Чиңгине секретарының албан-дужаалын катап тургузарын, коммунистерниң авангардчы ролюн бедидерин ында айыткан.

МАРН ТК-ның бирги пленумунга партия ТК-ның Чиңгине секретарынга Ю. Цеденбалды бир үн-биле соңгаан.

Ю. Цеденбал түңнел сөс чугаалаан болгаш съездиниң ажылынга киришкени дээш, МАРН-ның болгаш моол улустуң адресинге чаагай күзелдер база дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазы дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин МАРН-ның XVIII съездизиниң өмүнээзинден СЭКП-ниң, акы-дуңма коммунистиг, ажылчын партияларның, революстуг-демократтыг партияларның база организацияларның төлээлекчилеринге илергейлээн.

Съездиниң хагдынганын МАРН ТК-ның Чиңгине секретары Ю. Цеденбал чарлаан. «Интернационал» ыры дыңмиттиг кылдыр дыңналып турган.

КУРП-ниң IV съездизи доозулган

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Кампучия Улус Республиканың амыдыралынга чугула үе-чада болган Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының IV съездизи ында доозулган. КУРП-ниң политиказының кампучи улустуң деткип турарын, марксизм-ленинизмниң идеяларынга, пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге партияның шынчызын съезд тодаргай бадыткап көргүскен.

Кампучияның революциязы — делегей революциязының тудуш кезээ деп, съездиниң резолюциязында айыткан. Ынчаарга ол резолюция чурттуң коммунистериниң ажыл-чорудулгазының хөй чылдарда программазы болуп турар. Кампучия Улус Республика — социалистиг күрүнелерниң улуг өг-бүлезиниң кежигүнү. Улусчу Кампучия Совет Эвилели-биле, социалистиг акы-дуңма өске-даа чурттар-биле, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээжиниң-биле эп-сеткил каттыштырылгазын марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге үндезилээш, быжыглаар деп, резолюцияда айыткан.

Вьетнам болгаш Лаос-биле акы-дуңма найыралдың болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының харылзаалары улусчу Кампучияга кайгамчык улуг ужур-дузалыг болур деп, ол документиде демдеглээн.

Хамаарышпас, тайбың, хостуг болгаш чечектелген Кампучияны тургузарының партияның узун хуусаалыг сорулгазы кылдыр Кампучияның коммунистериниң шуулганы санаан. Күрүнени, ооң экономиказын, культуразын хөгжүдериниң, чурттуң камгаланыр аргазын болгаш айыыл чок чоруун быжыглаарының, партия болгаш чоннуң чаңгыс эвин улам сырый каттыштырарының кол угланыышкыннарын документиде тодаргайлаан.

Партия массаларны удуртуп, революстуг шимчээшкинге идепкейлиг киржиринче оларны эвилелдеп турар. Кампучияның Улусчу-революстуг партиязы — ол дээрге, марксизм-ленинизмниң идеяларын удуртулга болдурган ажылчын ангының мурнакчы отрязы-дыр.

Партияның удуртукчу органнарынга соңгулдаларның түңнелдерин съездиниң сөөлгү хуралынга чарлап дыңнаткан. КУРП ТК-ның Чиңгине секретарынга Пен Сованны соңгаан. Партия Төп Комитединиң Политбюро кежигүннеринге Пен Сован, Хенг Самрин, Чеа Сим, Сай Бу Тхонг, Бу Тхонг, Бу Тхонг, Хун Сен, Чеа Сот, Чан Си, Чан Пхын олар соңгуттурган.

Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Пен Сован түңнел сөс чугаалаан. Съезд болза Индий-Кыдаттың үш чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазын, социалистиг бүгү дем каттыштырылгазының күчүзүн, национал хосталгалыг шимчээшкинниң быжыглаарынга, социалистиг революцияның ленинчи теориязын хөгжүдеринге салыышкын болган деп, ол онзалап демдеглээн.

Кампучияның революциязының чептиг херээн деткээни дээш бүгү чурттарның ажылчыннарынга, делегейниң улустарынга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин Пен Сован Кампучияның коммунистериниң өмүнээзинден илергейлээн.

* * *

Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының IV съездизиниң доозулганынга тураскааткан митинг Пномпеньге болган.

Марксизм-ленинизмниң принциптерин чайгылыш чок эдеринге, ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүүшкен политиканы чорударынга партияның шиитпирлиин дугайында КУРП ТК-ның Чиңгине секретары Пен Сован медеглээн.

СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, Туркменистанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары М. Г. Гапуров, акы-дуңма партияларның өске-даа делегацияларының баштыңнары КУРП-ниң съездизиниң түңнелдерин бедик-биле үнелээн болгаш, оон шиитпирлерин күүседиринге чедиишкиннерни Кампучияның коммунистеринге, чонунга күзээннер.

ЯДЫЛАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫ ДЭЭШ

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корр.). Индий ниитилелдиң кедээ ядыыларының байдалын экижидери — кедээ районнарны хөгжүдериниң Индияда боттандырып турар комплекстиг программаның кол сорулгазы болур деп, кедээ ажыл-агый болгаш кедээге чаартылга министри Р. В. Сваминатхан СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан. Индияның хөгжүлдезиниң беш чыл планының (1980—1981 чылдарда) күүселдезиниң үезинде чер чок тараачыннарның, хелечиктерниң, ядыы аймактарның 15 миллион хире өг-бүлелериниң материалдыг байдалы экижээн турар.

Кедээниң амыдыралы-биле холбашкан чугула айтырыглар Индияның чазааның кичээнгейиниң төвүнде доктаамал туруп турар. Ол черле ындыг болур-даа ужурлуг: бүгү индийлерниң 80 хире хуузу кедээ черлерде чурттап турар. Үүрмек ажыл-агыйларның улам быдараарынга болгаш ядараарынга холбаштыр онза сагыш човаашкынны Индияның чазаа илергейлеп турар. Чыл бүрүде он-он муң тараачыннар боттарының бичии черлерин чидирип, хелечиктер азы ажыл чоктар болуп келген. Ындыг байдалды моон соңгаар болдурбазынче улуг кичээнгейни чазак угландырып турар.

С. КАРМАЛИТО.

ПУР-ГА УДУР ХОРАЛАКЧЫ ҮҮЛГЕДИГЛЕР

ВАРШАВА (СЭТА). Польшада амгы байдалды НАТО күрүнелериниң шпион албан черлери социалистиг чурттарның аразында харылзааларны бошкаарынга, оларның камгаланыр аргазын божаннадырынга таарымчалыг чылдак кылдыр санап турарын Польша Улус Республиканың иштики херектер министриниң оралакчызы бригада генералы В. Пожога Варшавага болган парлалга конференциязынга медеглээн. Польша оларга кажан-даа мындыг чугула турбаан деп, барыын талакы күрүнелерниң разведка төптериниң документилеринде онзалап демдеглеп турар. Шпиончу үүлгедиглер политиктиг хоралакчы чорук-биле дорт харылзаалыг.

Польшаның контрразведказының санап көргенин ёзугаар алырга, Польшаның хамаатыларын боттарының талазынче киирип алырын барыын талакы разведка төптериниң оралдажыышкыннары сөөлгү үеде улам күштелген. Ооң-биле чергелештир, Польша Улус Республикага кээп турар кижилерниң аразында шпион төптерниң төлээлекчилери көвүдээн. Даштыкы чурттарга албаның херээ-биле чеде берген поляктарны дедир Польшаже чанмайн, артып каар кылдыр албадаарының оралдажыышкыннары база күштелген. Янзы-бүрү чылдактар-биле Польшаның хамаатыларын даштыкы чурттарга байысаар, коргудар үүлгедиглер база бар.

Даштыкы разведкаларның Польшага удур хөделиишкиннери өжээтен характерлиг болуп турарын парлалга конференциязынга айыткан. Чуртта эң чугула социал-экономиктиг байдалдың дугайында медээлерни чыырынче онза кичээнгейни даштыкының шпионнары угландырып турар. НАТО чурттарының разведка черлериниң хөделиишкиннери моон мурнунда Польша Улус Республиканың чүгле улуг хоорайларынга болуп турган, ынчаарга ол хөделиишкиннер амгы үеде чурттуң бүгү девискээринче нептерээн. Американың Каттышкан Штаттарының разведка черлери бо талазы-биле кедергей өжээтен хөделип, НАТО чурттарының разведка органнарының хөделиишкиннерин холбаштырып турар. Польшаның шериг чажыттарын билип алырынче онза кичээнгейни Барыын Германияның разведка черлери угландырып турар.

Шпиончу үүлгедиглер кылган дээш 1973—1980 чылдарда Польшага 163 кижини шериг трибуналдары шииткенин парлалга конференциязынга айыткан.

Эки чурттаар төлээде — эки ажылдаар

КҮЗЭЭН СОРУУ-БИЛЕ

Бистиң аныяктарывыстың өг-бүле тудуп, чаңгыс черге найыралдыг, аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг чуртталгазын эгелээри оларның амыдыралында онза болуушкуннарның бирээзи болуру билдингир болгай.

1945 чылдан бээр Чадаана хоорайга орус-даа, тыва-даа, хакас-даа, өске-даа нацияларның оолдары болгаш уруглары кады чурттап эгелээрде, ийи боду бир херекселдиг орун, стол, сандайлар, сава-сангалар саттынып алгаш, өг-бүлезин тудуп эгелээр турду. Ооң соортула оларның кайызының-даа күш-ажылы-биле тып алган акша-төгерии-биле боттарынга хереглеттиннер бажың иштиниң эт-херекселдерин уламна немештир садып ап, боттарынга өй мал-маганы-даа тудуп, ногааны-даа тарып ап, бай-шыдалдыг кылдыр чурттап чоруй баар турган чүве. Ол үениң аныяк салгалы чораан, амгы үениң назы дээй берген кижилери аныяктарның ынчаардагы чаңчылын ам бодап чоруурлар. Оларның хөй кезии амыдыралды ол ышкаш чурттап эгелээннер.

Чаңгыс чижектен көргүзейн. 1945 чылдың чайынында Ада-чурттуң дайыны тиилелгелиг доозулганының соонда, Барыын-Хемчиктиң Эрги-Барлык чурттуг, Тыва Арат Республиканың революстуг шериинин албанын эрттирген, 20 харлыг мээн эжим Хомушку Сачыы ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкомунга ажылдап турган, орус уруг Александра-биле таныжкаш, кады чурттай берген. Ол үеде, дайын соонда, садыгларга бараан-сараан, аъш-чем аймаа ховар турган. Олар бир ыяш орун, бир стол, ийи сандай, чем хайындырар сакпыннар, аяктар тыптынып алгаш, кады чуртталгазын эгеледилер. Мен ынчаарда, эжимге дузалаарым ол ыйнаан, ачам сугже чоруткаш, бир шоодай ак-тараа ап алгаш, Чадааның Кара-Дыт дээрбезинге тырттыргаш, далганын эккеп берген мен.

Ынчаарда Хомушкунуң Эрги-Барлыкта ада-иези, акылары, дуңмалары, төрелдери мал-маганныг-даа, тараа-быдааныг-даа шыырак чурттап турганнар. Александра-биле өгленип алырын, анаа дуза чедирерин Хомушку төрелдеринге дыңнатпаан-даа. Олар ийилээ чуртталгазын омак-хөглүг, бай-шыдалдыг, эптиг-найыралдыг ынчаар чурттап эгелээш, өг-бүлезиниң өөрүшкүзү болур бир уруглуг-даа болдулар.

Амгы бо хүннерде бистиң аныяк өскеннеривистиң өг-бүле тудуп турарының, куда эрттирип турарының дугайында мурнунда солуннарга эки-даа, таарымча чок-даа талаларын бижип турган болгай. Бистиң өг-бүле тудар дээн аныяктарывыстың хөй кезии-ле белен бажыңга, ада-иезиниң, төрелдериниң садып берген бажың иштиниң бүрүн херекселдеринге хандыртынган. Оол биле уруг бүрүн херекселдиг бажыңга олуруп алыр апарган болгай.

Өгленир дээн уругларының бажың иштиниң херекселдерин бүрүнү-биле, оларның кудазын эрттирерин аъш-чемин, арага-дарыны оолдуң, кыстың ада-иелери, төрелдери долузу-биле белеткеп турарлар. Чамдык уруглар төрелдериниң садып берген шкаф, диван дээн чергелиг улуг өртектиг эдилелдерин — «Багай-дыр, оон чараш чүве меңээ херек» — дээш, холуур-даа таварылгалар тургулаар.

Аныяктарның амгы кудазында эки талаларын көргүскен «Комсомолчу куда» дээн ышкаш клубтарга органзастап турар кудалар кижизидилге ужур-дузалыг болгаш өгленишкен уругларның амыдыралынга уттундурбас болуушкун болуру билдингир.

Чөөн-Хемчик районнуң «Тыва» совхозунуң Теве-Хая суурда чурттап турар Виктор биле Марина Ооржактарның дугайында үстүнде чүүлдерге хамаарыштыр бижиир бодадым. Ооржак Виктор Кошкендейевич болгаш Ондар Марина Седип-ооловна школаның эге класстарындан эгелеп, чаңгыс класска өөренип, ойнап, хөглеп өскен болгаш оңгу класстыы кады доосканнар. Виктор биле Марина школага өөренип тургаш-ла, боттарының аразынга эптиг, найыралдыг, бот-боттарының өөредилгезинге дузалажыр чорааннар. Оңгу класстыы оларның доосканының соонда Виктор Совет Армияга албан-хүлээлгезин эрттирип чорупкан. А Марина Теве-Хая сес чыл школазынга кижизидикчи башкы болуп ажылдай берген.

Виктор 1978 чылда шериг хүлээлгезин чедиишкинниг эрттиргеш, Теве-Хаяга чедип келген. Школачы чылдарында найыралдажып, бот-боттарынга дузалажып чораан эжи Марина-биле өг-бүле тудуп, күш-ажылчы амыдыралче шымнып кирерин ийи боттары дугуржуп алганнар. Шеригден келген соонда Виктор «Тыва» совхозтуң мал кажааларының тудуунга ажылдап кирипкен. Маринаазы школада ажылдавышаан, адазының дуңмазы угбазының уругларын азыражып, ооң бажыңынга чурттап турган.

Ийи боду чуртталгазының аас-кежиин, салым-чолун боттары шиитпирлээр дээн уруглар угбазының бажыңынга кезээде чоруур эвес. Чуртталганы чүүден эгелээрин олар аразында дугуруушканнар.

Хуузунда бажың тудуп алырындан эгелээр. Дорт шиитпир ол болган. Виктор ажылындан хостуг шактарында бажың тудар материалдарны белеткеп киирипкен болгаш бажыңның таваан Теве-Хаяның Ленин кудумчузунда кара сугнуң бир баткан бугазының кыдыынга салып эгелээн. Ол чайын хүннүн-не эртенги ажыл шагының мурнунда-даа, ажыл шагының соонда-даа ийи аныяк оол, кыс ажылчын хептерин кедипкен, бажың туткан турарын эрткен-дүшкен кижилер магадап турганнар. Олар 1979 чылда чурттаарынга таарымчалыг бажыңны бүрүнү-биле туткаш, олуруп алганнар. Бажың иштиниң херекселдерин чоорту садып ап эгелээннер. Виктор биле Марина боттарының тудуп алган бажыңынга олуруп алгаш, ниитиниң күш-ажылынга болгаш боттарының хууда амыдыралынга кызымаккайы улам дам барганнар.

Ооржак биле Ондар 1978 чылда чуртталгазын улам быжыглап, кедээ Советке бадылажып алганнар. Ынчангаш ам оларның фамилиялары Викторнуң аайы-биле Ооржактар болу берген. Ооржактарның өг-бүлезиниң аас-кежиктиг өөрүшкүзү болуп, 1979 чылда бичии кыс төрүттүнген. Ону Виктория деп адап алганнар. Эрткен чылын ийиги өөрүшкү, ийи дугаар кыс уруг база көстүп келген. Оозун Виталья деп адап алганнар.

Мария Седип-ооловна биче чажында ада-иезинден чарылгаш, өскүс калгаш, адазының дуңмазы угбазының бажыңынга доругуп өскен. Ол угбазы аараш, мөчүп калган. Угбазының өскүс арткан уруглары, дуңмаларын азыраар, кижизидер, өөредир хүлээлге Ооржактарга таварышкан.

Виктор биле Марина ийи боду, ийи бичии уруу, угбазының өскүс уруглары-биле катай кижи бажы арбыдай берген. Ынчангаш бажыны улгаттыр улаарын шиитпирлеп алганнар. База-ла мурнукузу ышкаш, хостуг шактарында ийилээ турупкаш, бажыңынга база бир улашкынны туткаш, алгыдып алганнар. Ам оларның бажыңы кухнялыг, удуур өрээлдиг, залдыг, штукатуралыг, шалаларын кылайтыр дозулаан, соңга, хаалгаларын, кастактарын будаан.

Чайгы үеде аъш-чем хайындырып ижер, чемненир, дыштаныр сериин чадыр бажыңны бажыңының чанында тудуп турар. Оон ханалары доозулган. Кырын дуглаары, шалалаары, соңга, хаалгазын кылыры арткан. Ам боттарынга хууда чунар-бажыңны база тудуп алырын планнап турарлар. Бажыңның девискээрин долгандыр херимнеп алган.

Виктор Ооржак школага өөренип тургаш-ла, күш-ажыл кичээлдеринге аажок сундулуг, школа мастерскаязынга чазанырынга, нарын чүвелер кылырынга салымныг турган. Ынчангаш ол күш-ажылчы амыдыралын тудуг ажылынга эгелээни таварылга эвес. Ол бодунуң бажыңының эң нарын кылыгларын, печказын салырындан эгелээш, соңгаларын шилдээринге чедир, боду кылган. А Марина мөге-шыырак болгаш Викторга дузалажып, чудук көдүрүп, ажылдап турда, оолдардан дудак чок.

Ооржактарның бажыңынга кире бээрге, культурлуг аныяк өг-бүле деп чүве караңка дораан эскертиннер. Бүрүн херекселдерлиг демир оруннар, хеп шкавы, чем шкавы, радиоприёмник, радиорепродуктор, этажерка, стол, сандайлар, оруннар артында, шалада хевистер, шил шкаф иштинде алдын-сарала аяк-савалар аймаа, бичии уругларынга, элээди дуңмаларынга ойнаарактар дээш чүңү чок дээр.

Бажыңның херимниң иштиң, дашты кезээде арыг чыдар. Бажың чанында теректерни, чыжырганаңы, тичканы, инек-караан олурткулап каан. Ногаа аймааның хөй хевирлерин тарыттынган. Картофель, капуста, огурец, морковь, свёкла, согуна, өң-баазын чечектер өстүрүп турар. Хаван оолдарын чылдың-на азырап, өстүрүп турарлар.

Виктор тудуг бригадазында ажылдавышаан, мурнакчыларның одуруунда салдып турар. Марина Теве-Хая сес чыл школазында кижизидикчи башкы ажылында база-ла кызымаккай ажылдап турарларның бирээзи.

Виктор биле Марина Ооржактар боттарының күзел-соруу-биле, бердинген күш-ажылы-биле ынчаар чурттап эгелээш, ам улам аас-кежиктиг, бай-шыдалдыг чурттап турарлар.

М. КАВАА-САРЫГ.

НОГААН ХОРАН-БИЛЕ БАЙЫЫШКЫН

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корр.). Кыдаттың наркотиктер бүдүрер талазы-биле күрүне компанияларының кем-бүрүүлүг ажыл-чорудулгазынга Мурнуу Азияның чурттарын улам-на хөйү-биле киириштирериниң айыылынга холбаштыр дүвүрээшкинни Индияның парлалгазы илергейлеп турар. Тайландының найысылалы Бангкоктуң болгаш Кыдаттың мурнуу талакы хоорайы Гуанчжоуну (Кантоннуң) аразынга дорт агаар харылзаазын ажытканы ол дүвүрээшкинниң чылдагааны болган.

Опиум чиг-эдии болгаш өске-даа наркотиктерни Тайландыдан Кыдатче дажыглаарынга ол чаа агаар шугумун Пекин ажыглаар бодап турар деп, Индияның неделя санында үнер «Нью уэйв» солуну бижээн. Наркотиктерни Кыдатка болбаазырадып бүдүрген соонда оларны Гонконгка база Макаога эккелгеш, Индияже болгаш Ортаакы база Чоокку Чөөн чүктүң чурттарынче, Европаже, АКШ-че чажыды-биле чорудар бодап турар. Опиумну хоралыг күштүг наркотик кылдыр бүдүрер талазы-биле улуг үлетпүрнү Кыдатка шагда-ла тургускан деп, ол солун бижээн. 1973 чылда ындыг 98 күрүне бүдүрүлгелери ажылдап турган. Оон сөөлүнде 23 заводтарны немей тудкан. Кижилерниң медерелинге болгаш амы-тынынга кедергей хоралыг наркотиктерни делегейге чажыды-биле садыглааш, Кыдат чыл бүрүде 15 миллиард долларны ап турар. Наркотиктерни чажыды-биле садыглаанындан алган орулгаларының хөй нуруузун Пекин чыл бүрүде Индияга болгаш өске-даа күрүнелерге удур хоралакчы үүлгедиглерни хандырарынга чарыгдап турарын парлалга демдеглээн.

Б. ЧЕХОНИН.

АКШ. Шалың төлевирин өстүрерин, ажылга таарымчалыг байдалдарны тургузарын, ажылдап үндүрер чорукту болдурбазын доктааткан күш-ажылчы чаа керээни чарарын америк шахтёрлар бүдүрүлгелерниң ээлеринден негеп турарлар. Дагжыларның ол дилээн демиселин америк ажылчы чон деткип турар.

ЧУРУКТА: Питтсбургта ажыл соксаткан шахтёрлар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының массалыг митингизи.

АП—СЭТА-ның фотозу.

ИЮНЬ 2-ДЕН 4-КЕ ЧЕДИР

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 2-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05 — «Болдиноже шуужуг». Документалдыг телефильм. 9.50 — «Штраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 1-ги сериязы. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35—ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай ниитилелдериниң эвилелиниң ажыл-чорудулгазының дугайында документалдыг фильмнер программазы. 15.10 — «Телестадион». 15.40 — Уругларга фильм. «Тимур болгаш ооң командазы». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 16.45—«Үннер болгаш өңнер». Фильм-концерт.

КЫЗЫЛДАН

17.15 — Документалдыг фильмнер программазы. 17.45 — «Бистиң чурттувуста кураржыттың ужур-дузазы». 17.55—Чарлалдар. 18.00 — «Ажыктыг чорук болгаш шынар». 18.30—Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Эртем амыдыралы». 19.30 — «Штраустарның өг-бүлези». 2-ги сериязы. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — Балет артистериниң концерти. 22.05 — Бөгүн делегейде. 22.20 —Европаның баскетбол чемпионады. Эр улус. Прагадан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Капитан Немо». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 13.10 — Кукрыниксыларның чогаадылгазы. 14.20 — ССРЭ-ниң фехтование чемпионады. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң «Дружба» залындан дамчыдылга. 14.50 — «Хөглүг аныяктар». 16.05—17.15 — Чапсар. 17.15 — «Аныяктарның адрестери». 18.15 — «Чурук бүргүзүнде — хүн».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45—Чарлалдар. 18.50 — Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

19.00 — Армен Тиграняның операларындан. 20.00 — «Тамчыктыг улуңар, чаштар!», «Эскитчигеш болгаш булут». Мультфильм. 20.15 — «Кинокөрүкчүлерниң элдеричизи». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Лобо». Уран-чечен телефильм. 22.50 — «Каңдай Королев». Документалдыг фильм. 23.00 —00.45—ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Динамо» (Москва)—«Днепр».

ИЮНЬ 3-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05 — Мультфильмнер программазы. 9.50 — «Штраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Документалдыг телефильм. 15.35 — «Орус чугаа». 16.05—Танцы—мээң амыдыралым». Фильм-концерт. 16.35—«Горнистер, кыйгыга харыылаңар!». 17.05— Европаның баскетбол чемпионады. Эр улус. Түңнел оюннар.

КЫЗЫЛДАН

17.45 — «Өрттер болгаш хоойлу». Документалдыг фильм. 18.05 — Эрзинниң бот-тывынгыр артистериниң концерти. 18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 —«Эрткен хүннерниң өндүр чаагайы». ССРЭ-ниң улустуң артизи О. Бардинаның киржилгези-биле концерт. 19.30—«Шраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Улустуң хөгжүм херекселдериниң үннери». Гитара. 3-кү дамчыдылга. 22.50—Бөгүн делегейде. 23.05—00.50 — ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Динамо» (Тбилиси)—«Торпедо». «Спартак»— «Шахтёр». 2-ги үелери.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Капитан Немо». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 13.05—«Телестадион». 13.35 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляев ырлаар. 13.45 — «Калининград». Документалдыг телефильм. 14.15 — «Чүү? Кажан? Каяа?» Телевикторина. 15.25—«Советтер болгаш амыдырал». 15.55 — 17.45 — Чапсар. 17.45 —«Улустуң уран чогаадылгазы». Теледопчулал.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Кызыл болгаш кызылчылар». 19.20 —Документалдыг фильмнер.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг улуңар, чаштар!» «Илбилиг экран». 20.15 — Күрүнениң Третьяков галереязының залдарында». Документалдыг фильм. 20.45 — Татар АССР-ниң улустуң артизи Р. Ибрагимов ырлаар. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.45 — «Ногаан отчугаш». Уран-чечен фильм.

ИЮНЬ 4-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Штраустарның өг-бүлези». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 10.35 — «Дириг амытаннар делегейинде». 11.35 — Медээлер. 11.40 — 14.15— Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 —«Көлзээниң ажыл-ижи». 15.40 — «Тимур болгаш ооң командазы». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 16.45 — «Шыдыраа школазы». Телекөрүкчүлерниң чагааларынга харыылар. 17.15 — «Райко» ансамбльдиң концерти. 17.45 — «Миллионнарның ленинчи университеди». «Социалистиг экономиканы эргелеп башкарары».

КЫЗЫЛДАН

18.20 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Кижи болгаш хоойлу». 19.30 — «Штраустарның өг-бүлези». 4-кү сериязы. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35 — ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Богачеваның болгаш Ленинградтың телевидение болгаш радио комитединиң орус улустуң В. Андреев аттыг оркестриниң концерти. 22.45— Бөгүн делегейде. 23.00 — 23.45 — Европаның баскетбол чемпионады. Эр улус. Түңнел оюннар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Чивеңнешкен отчугаштар». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 13.05—«Төрээн чурттуң чурумалдары». Риганың «Аве сол» деп ниити ырының киржилгези-биле концерт программазы. 13.20 — «Театрга ынак силер бе?» 14.05 —«Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 15.05 — «Хөгжүмнүң рыцары». Документалдыг телефильм. 16.00 — 17.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.00 — Уругларга фильм. «Удавас чаъс чаар». Мультфильм. 17.50 — «СЭКП-ниң XXVI съезддиниң шиитпирлерин — амыдыралга». 18.20 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — «Бойдуста биологтуг деңнежилге». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

19.00— «Пиринейлер ындында — Испания». Документалдыг телефильм. Автору болгаш тайылбырлакчызы — А. Потапов. 20.00 — «Тамчыктыг улуңар, чаштар!» «Эскитчигеш болгаш булут». Мультфильм. 20.15 — «Соликамскиден альбом». Документалдыг телефильм. 20.30 — «Кады—найыралдыг өг-бүле». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.50 — «Чаагай сеткилдиг кижи, экии». Уран-чечен фильм.

Агаар

Бөгүн республикага көжер булуттаар, дымырадыр чаъстаар, диңмирээр. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 9-14, а бир чамдыкта 20-25 метр чедир дүргедээр. Дүне — 8-13, хүндүс — 15-20 градус чылыыр.

Кызылга база-ла көжер булуттаар, үр эвес чаъстаар, диңмирээр. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 9-14, 20-25 метр чедир дүргедээр. Дүне 10-12, а хүндүс — 18-20 градус чылыы болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Силерниң дужуңерге-даа кирбээн боор»** 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 19.00 (узаткан), 21.30, **«Чүүден-даа артык үнелиг».** Чедиги болгаш сески фильмнер: **«Дан хаяазы чырып келген», «Сорулганы салыр херек»** 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Холуң көдүр!» 10.00, 11.30, 14.20, 15.50, **«Чедиишкинни күзедим»** 17.20, 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Даштыкы төптүң төлээзи» 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ

Күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң бот-өөредилге салбыры дараазында мергежилге өөренирин күзээннерни бирги курска хүлээп алырын чарлап тур:

Математика.

Орус дыл болгаш литература.

Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы.

Биология.

Киреринин экзаменнери июнь 2-ден 14-ке чедир дараазында эртемнерге болур:

«Математика» мергежилге— математикага (аас болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле);

«Орус дыл болгаш литература» мергежилге —орус дылга болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле);

«Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы» мергежилге—орус дылга болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

«Биология» мергежилге — орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле), биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле).

Билдириишкиннерни июнь 1-ге чедир дараазында документилерни ыяап кожкаш, чорудар: ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле), күш-ажыл дептериниң хоолгазы, № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, ажылдап турар черинден характеристика, билдириишкин, 3×4 хемчээлдиг 4 фото-чурук.

Документилерни дараазында адресче чорудар:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34. Пединститут, бот-өөредилге салбыры. Телефон: 2-20-36.

Свердловскиниң юридиктиг институду чаа өөредилге чылында студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Өөренир хуусаазы — 4 чыл.

Институт үш факультеттиг: суд-прокурорнуң, истелге-криминалистиканың, улус ажыл-агыйынга эрге-хоойлу албанының.

35 хар чедир назылыг, ортумак эртемниг болгаш 2 чыл чедир ажыл стажтыг (шеригге албан эрттирген үези аңаа кирер) кижилерни. Чепсектиг Күштерниң хүрээлелинден шериг соонда халашканнарны институтка хүлээп алыр.

Институтка киреринин дугайында билип алыксаан кижилер Кызыл хоорайның, районнарның прокурорларындан, республика прокуратуразының кадр килдизинден айтырып ап болур.

Адрезивис: Кызыл хоорай, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, № 57.

Кызылдың уран чүүл училищези 1981—1982 өөредилге чылында дараазында салбырлар аайы-биле хүлээп алырын чарлап тур: дирижер-ниити ыры; улустуң хөгжүм херекселдери (баян, домра, аккордеон, балалайка, допшулуур, чанзы, чадаган, игил); фортепиано; үрер хөгжүм херекселдери (труба, тромбон, кларнет, гобой, флейта, труба, валторна); хылдыг хөгжүм херекселдери (скрипка, контрабас); ыры; теоретик-композитор; уран чурулга; клуб салбыры (мергежилдери — дирижер-ниити ыры, улустуң хөгжүм херекселдери, клуб хемчеглериниң режиссуразы, хореография); библиотека херээ.

Училищеге 30 хар чедир назылыг эр, херээжен хамаатыларны хүлээп алыр. Дирижер-ниити ыры болгаш ыры салбырларынга 18 хардан өрү назылыг хамаатыларны хүлээп алыр. Музыка салбырларынга сактыычалын, дыңнаарын, үнүн барымдаалап хүлээп алыр, уран чурулга салбырынга кирерлер карандаш, будук-биле чураан чүүлдерин эккеп көргүзер.

Клуб салбырының режиссер мергежилге болгаш библиотека херээниң салбырынга чүгле ортумак школа дооскаңнарны хүлээп алыр.

Директорнуң адынга бижээн билдириишкинге кожар чүүлдер: аттестат азы сес чыл школазын дооскан херечилел (боду), чурттап турар черинден № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, күш-ажыл дептеринден кадрлар килдизиниң азы бүдүрүлгениң удуртукчузунуң адын салганы уштап бижилге, 2х4 см хемчээлдиг 4 фото-чурук. Училищеге келирде төрүттүнген дугайында херечилелин азы паспортун, шериг билединиң азы шериг херээнге кирип бижидилге дептерин боду эккеп көргүзер.

Сес чыл школазын дооскаңнарга дараазында экзаменнер дужаар: мергежил аайы-биле, орус дылга (диктант), орус дылга болгаш литературага (аас-биле).

Он чыл школазын дооскаңнар: мергежил аайы-биле, орус дылга болгаш литературага (чогаадыг), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

Киреринин экзаменнерин ортумак өөредилге черлеринге кирериниң чурумнарын ёзугаар 1981 чылдың июнь 6-дан эгелеп эрттирер.

Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр. Стипендияны ниити дүрүм ёзугаар бээр. Өг-бүлезиниң материалдыг байдалының дугайында шынзылганы барымдаалап үндезин националдың ажылчыннарының болгаш колхозчуларының уругларын күрүнениң долу хандырылгазынга хүлээп алыр.

Училищениң адрези: **Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 2.** Телефоннары: **2-25-79, 2-29-26.**

Тываның көдээ ажыл-агый техникумунуң кирип өөренир болгаш бот-өөредилгелиг салбырлары 1981—1982 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Кирип өөренир салбырга дараазында мергежилдерге өөрениринин хуусаазы:

Агрономия — 2 чыл 6 ай (он класс дооскаңнарга).

Зоотехния — 2 чыл 6 ай (он класс дооскаңнарга).

Ветеринария — 2 чыл 6 ай (он класс дооскаңнарга).

Ветеринария — 3 чыл 6 ай (8 класс дооскаңнарга).

Көдээ ажыл-агыйның механизастаары — 3 чыл 10 ай (8 класс дооскаңнарга).

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учёду — 2 чыл 10 ай (8 класс дооскаңнарга).

Бот-өөредилге салбырынга дараазында мергежилдерге өөрениринин хуусаазы:

Агрономия — 4 чыл 6 ай (8 класс дооскаңнарга).

Агрономия — 2 чыл 6 ай (10 класс дооскаңнарга).

Зоотехния—2 чыл 6 ай (10 класс дооскаңнарга).

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учёду— 3 чыл 9 ай (8 класс дооскаңнарга).

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учёду — 1 чыл 10 ай (10 класс дооскаңнарга).

Көдээ ажыл-агыйның механизастаары — 4 чыл 11 ай (8 класс дооскаңнарга).

Көдээ ажыл-агыйның механизастаары — 2 чыл 11 ай (10 класс дооскаңнарга).

Техникумга ССРЭ-ниң эр болгаш херээжен хамаатыларын хүлээп алыр. Шуут өөренип киреринге 30 хар чедир назылыгларны, а бот-өөредилге-биле өөренирлерге — назы-хар барымдаалаваc, кирериниң экзаменнерин чедиишкинниг дужааган, 8 болгаш 10 класс дооскаңнарны хүлээп алыр.

Техникумга киреринде чиигелделиг болур кижилер:

1. Ниити билиг школазын хүндүлел бижик, алдын азы мөңгүн медаль-биле дооскаңнар, ортумак ПТУ-ларны шылгаралдыг диплому-биле дооскаңнар.

2. № 3 форма ёзугаар совхозтарның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң өөредип чорутканы-биле келгеннер.

3. Өөренир дээн мергежилинге 2 чылдан эвээш эвес хуусаада ажылдап турарлар, шериг албанындан халашканнар (ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринге 2 чылдан эвээш эвес хуусаада албан эрттиргеннер).

Билдириишкинни директорнуң адынга шилип алганы мергежилин айытпышаан бижиир.

Билдириишкинге дараазында документилерни кожар:

8 азы 10 класс дооскаңының документизи (боду-биле), № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, күш-ажыл дептеринден уштап бижилге (кадр килдизиниң начальнигиниң азы удуртукчузунуң ат салганы), № 3 форма ёзугаар өөредип чорутканы бижик, бөрт чокка тырттырган 3×4 хемчээлдиг 6 фото-чурук, бүдүрүлге характеристиказы.

Өөредилге черинге келгеннер төрүттүнген дугайында херечилелдериин азы паспортун, шериг билединиң азы кирип бижидилге херечилелин боттары эккеп көргүзер.

Өөренирин күзээннер дараазында эртемнерге кирериниң экзаменнерин дужаар:

8 класс дооскаңнар—орус дылга (диктант), математикага (аас-биле);

10 класс дооскаңнар — литературага (чогаадыг), математикага (аас-биле), а зоотехния, агрономия, ветеринария салбырларынга кирерин күзээннер (10 класс дооскаңнар) литературага (чогаадыг), химияга (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Эртемниң дугайында документизинде чүгле «4» болгаш «5» демдектерлиг 10 класс дооскаңнары «Зоотехния» болгаш «Агрономия» салбырларынга (бот-өөредилге) кирериниң экзамен чокка хүлээп алыр.

Бот-өөредилге салбырынга билдириишкиннерни июнь 1-ден июль 31-ге чедир хүлээп алыр. Кирериниң экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир, сургууль кылдыр кирер санаары — август 21-ден 24-ке чедир.

Бот-өөредилге салбырынга кирериниң экзаменнери: август 1-ден 13-ке чедир, октябрь 13-тен 16-га чедир, ноябрь 18-тен 21-ге чедир.

Техникумнуң кирип өөренир салбырынга киргеннер ниити дүрүм ёзугаар стипендия алыр. Өг-бүлезиниң материалдыг байдалының дугайында справка эккелген, совхозтарның тыва националдыг ажылчыннарының уругларын күрүнениң долу хандырылгазынга хүлээп алыр.

Техникумнуң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Телефоннары: 2-55-93, 2-36-04, 2-43-09.

Красноярск хоорайның № 2 ортумак профессионал-техниктиг училищези (хемчилер белеткээр) 1981-1982 өөредилге чылында сургуулдар чыып турар.

Енисейниң Ленин орденниг хем пароходствозунга ажылдаар дараазында тускай эртемниглерни училище белеткеп турар:

8 класс дооскаңнарны (өөренир хуусаазы 3 чыл) **башкарыкчы-мотористерге** өөредир. 15,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

10 класс дооскаңнарны (өөренир хуусаазы 1 чыл) **башкарыкчы-мотористерге, судноларның радиостанцияларының радио-операторларынга, судно-корпусник-септекчи- дуизаалакчыга өөредир.**

17,5 харлыг оолдарны хүлээп алыр.

8 класс дооскаш, училищеге киргеннерни болгаш судокорпусник-септекчи - дуизаалакчыга өөренирлерни хүнде үш катап чемгерер, флоттуң формазы хеви-биле хандырар.

Училище тускайлаттынган кабинеттерлиг, лабораторияларлыг, слесарь ажылдары кылыр мастерскаяларлыг, спортчу комплекстиг, чаагайжыды туттунган общежитиелиг, столоваялыг, клубтуг.

Училищеде техниктиг чогаадылганың, бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнери болгаш спортчу секциялар (хоккейниң, хаактың, хостуг хүрештиң, бокстуң) ажылдап турар.

Бүдүрүлге (эжиндириишкин) практиказын сургуулдар амгы үениң теплоходтарынга эрттирер.

Училищени дооскан соонда күзелдиг кижилерни өөредилгезин уламчылаары-биле Астраханьның индустриалдыг-педагогика техникумунче, суг транспортунуң инженерлериниң Новосибирскиде институдунче болгаш оон-даа өске өөредилге черлеринге өөредип чорудуп болур. Доозукчуларга ортумак тускай эртемниң дипломун тыпсыр.

Училищеге өөренип киреарде дараазында документилерни эккээр.

Школаны дооскаңының дугайында херечилел (аттестат).

Паспорт (төрүттүнген дугайында херечилел).

Школадан характеристика.

3х4 хемчээлдиг 8, 5х6 хемчээлдиг 3 фото-чурук.

Чурттап турар черинден шынзылга.

Өг-бүлезиниң дугайында шынзылга.

№ 286 майыкка эмчи справказы.

Документилерни **1981 чылдың май 20-ден** эгелеп хүлээп алыр. Кичээлдер сентябрь 1-де эгелээр.

УЧИЛИЩЕНИҢ АДРЕЗИ: 650010. Красноярск хоорай-10 Столовая кудумчузу-73. Хоорайның № 2 ортумак профтехучилищези.

Доктаар чери: «Цирк» азы «Затон».

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның өөредилге комбинады дараазында мергежилдерге өөренирин күзээннерни курстарга өөредири-биле чалап тур:

Автокран машинизи — өөренир хуусаазы 1,5 ай. Чолаачы мергежилдиглерни хүлээп алыр.

Дашчы — өөренир хуусаазы 3 ай.

Шеверлекчилер — өөренир хуусаазы 2 ай.

Өөренип турган үезинде айда 75 рубль стипендия төлээр, хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр. Кичээлдер доозулган соонда каттыжыышкынның тудуг организацияларынга ажылдап болур.

Бөлүктер четчеленген соонда кичээлдер эгелээр.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, 7. «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның өөредилге комбинады.

ДОСААФ-тың Кызылда техниктиг каттышкан школазы секретарь- машиналакчыларның хүндүс өөренир курстарынга өөренирин чыып турар.

8-10 класс дооскаңнарны аңаа хүлээп алыр. Хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр. Кичээлдер июнь 1-де эгелээр.

ОЙНАП АП БОЛУР СИЛЕР

Күрүнениң үш хуулуг иштики ойнап алыышкынның чээлизиниң облигацияларынга боттарының шыгжамырыңарны киириштирер болзуңарза таарымчалыг болгаш ажыктыг болур.

Облигациялар ээлери чылдың-на болур ойнап алыышкынныг сес тиражка киржир эргелиг. Тиражтар февраль 15-те, март 30-да, май 15-те, июнь 30-да, август 15-те, сентябрь 30-да, ноябрь 15-те, декабрь 30-да болур. Облигацияларны садып албаан болзуңарза, ону май 31-ге чедир 10 рубль 05 копеек-биле 10 рубльдиң база 20 рубль 10 копеек-биле 20 рубльдиң облигацияларын садып ап болур силер.

Үш хуулуг чээлиниң облигацияларының ойнап алыышкыны тираж санында өзүп турар. Чүге дээрге, тираж бүрүзүнге ойнап алыышкыннарның саны чээлиниң хуусаазын төнүүже чедир өскерилге чок артар, а ойнап алыышкынга таварышкан облигацияларны дараазында тиражтарга киириштирбес. Бажыңнарда шыгжап чыдар акшаңар силерге-даа, күрүнеге-даа ажык бербес. А үш хуулуг чээли-биле 5000, 2500, 1000, 500, 100 болгаш 40 рубльди ойнап ап болур. Дараазында тираж Владивосток хоорайга июнь 30-да болур. Үш хуулуг чээлиниң облигацияларын садып алырынче далажыңар!

Тыва АССР-ниң ажаалга кассалар эргелели.

Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле республика эргелели сес чыл болгаш ортумак школаларның доозукчуларын мергежил чедип алыры-биле республиканың дараазында ПТУ-ларынга өөрениринче чалап тур:

Кызылдың болгаш Балгазынның көдээниң ортумак 1 болгаш 2 дугаар ПТУ-лары.

Слесарь-септекчиниң болгаш автомобиль чолаачызының ажылын күүседип шыдаар, калбак мергежилдиң тракторист-машинистерин белеткеп турар.

Ак-Довурак хоорайның ортумак № 3 ПТУ-зу.

Арыглал дериг-херекселдериниң машинистерин, слесарь-септекчилерни, электромонтёрларны, шеверлекчилерни белеткеп турар.

Кызыл хоорайның ортумак № 4 ПТУ-зу.

Конструкцияларның дашчы-монтажниктерин, штукатур-облицовщиктерин, шеверлекчилерни, электрогазосварщиктерни, көдүртүр кран машинистерин, слесарь-сантехниктерни белеткээр.

Ак-Туругда (Улуг-Хем район) чаа ажыттынган № 7 ХПТУ.

Конструкцияларның дашчы-монтажниктерин, шеверлекчилерни, бызаңчы-столярларны, электросварщиктерни белеткээр.

Чалааның техниктиг училищези (№ 6 ХПТУ-нуң баазазында тургустунган).

Дашчыларны, бызаңчыларны, шеверлекчилерни, электросварщиктерни бир чыл хуусаалыг өөредир. Ортумак школаларның доозукчуларынга училище айда 75 рубль стипендия төлээр.

Училищелерге өөрениринин хуусаазы: 8 класс дооскаңнар — 3 чыл, 10 класс дооскаңнар—1 чыл. 3 чыл хуусаалыг ортумак ПТУ-лар дооскаңнар мергежили-биле чергелештир ниити ортумак эртемни чедип алыр болгаш туралааны дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче өөренип кирип болур диплому алыр. Ындаар кирери чиигелделиг. ПТУ-ларга өөренип турган үезин ажыл стажынче киир санаар.

Сургуулдарны аъш-чем-биле, чаңгыс аай хеп-биле, ажылдап кедер хеп-биле, стипендия-биле хандырар. Хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр.

Училищелерде спортчу секциялар, бот-тывынгыр уран чүүлдүң болгаш техниктиг чогаадылганың бөлгүмнери ажылдап турар. Сургуулдар чылдың-на бөлүктер-биле Кара далайже, Москваже, социалистиг чурттарже туристеп чорууп турар. Профтехөөредилге сургуулдарының ыры болгаш танцы ансамбли, «Күш-ажылчы курлавырлар» спорт ниитилелиниң республика чөвүлели училищелерниң баазаларында ажылдап турар. Чамдык мергежилдерге өөредилгени спортчу угланыышкын-биле чорудар.

Училищеге кирерин күзээннер шилип алган мергежилин айытпышаан, директорнуң адынга билдириишкин бижиир. Билдириишкинге кожар документилер:

1. Ортумак эртемниң дугайында аттестат азы сес чыл школазын дооскан дугайында херечилел.

2. 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.

3. Чурттап турган черинден шынзылга.

4. 3х4 хемчээлдиг үш фото-чурук.

5. ВЛКСМ райхооркомунуң азы бүдүрүлгениң өөредип чорутканы бижик.

Документилерни ол училищелерниң бирээзинче өртектиг чагаа-биле почта дамчыштыр чорудуп болур.

Училищеге келгеш, төрүттүнген дугайында херечилелин азы үндүр бижиткен паспортун көргүзер.

Аныяктарны училищелерге кирериниң экзаменнери чокка, херечилелдеринде болгаш аттестаттарында демдектерни барымдаалап хүлээп алыр.

Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр.

Тус черлерниң партия, совет болгаш комсомол органнары, совхозтарның, бүдүрүлгелерниң болгаш тудугларның удуртукчулары, школаларның башкылары ПТУ-ларже аныяктарның кирип өөрениринге дуза чедирерин, бүдүрүлгелер болгаш комсомол органнары оларга путёвкаларны бээр талазы-биле ажылды чорударын Профтехөөредилге талазы-биле эргелел дилеп тур.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы бир ай хуусаалыг белеткел курстарынга өөренир дыңнакчыларны чыып турар.

Техниктиг дээди өөредилге черлеринге кирери-биле дыңнакчылар математикага, физикага, орус дылга болгаш литературага белеткелди эртер.

Курстарга кирерин күзээннер КПИ-ниң Кызылда филиалының директорунуң адынга билдириишкинни киирер.

Өөрениринин төлеври кылдыр 15 рубльди № 14107 санче почта дамчыштыр шилчидер. Өөредилгениң хевири — кежээки. Кичээлдер июль 1-де эгелээр.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4. Өрээл —215. **Телефон 2-29-92.**

Культура министерствозунуң уран чүүл школазы 1981—82 өөредилге чылында белеткел клазынга өөрениири-биле тыва националдыг уругларны чыып турар.

7 харлыг, ниити билиг школаларының бирги клазынга өөренир ужурлуг уругларны хүлээп алыр.

Школа дараазында салбырлардыг: фортепианонуң, үрер болгаш кагар хөгжүм херекселдериниң (флейта, кларнет, труба, ксилофон); хылдыг хөгжүмнүң (скрипка, виолончель), улустуң хөгжүм херекселдериниң (баян, домра); чурулганың.

Конкурсту ийи ээлчег-биле эрттирер.

Школага кирип турарларның музыкага салымныын хынаар (шиңгээдип алыры, дыңнап билири, ритм, үнү).

Чурулга салбырынга кирерлер бажынга кылган чүүлдерин чуруктарын көргүзер.

Конкурс Кызылдың уран чүүл училищезинге июнь 8-те эртенгиниң 10 шактан эгелээр.

Школага кирерин күзээннер школа директорунуң адынга билдириишкин бижиир болгаш төрүттүнгени дугайында херечилелин, 7 харга чедир өзүлдезиниң дугайында эмчи карточказын, өг-бүлезиниң дугайында шынзылганы аңаа кожар.

Тываның кооператив училищези 1981—1982 өөредилге чылында өөренир сургуулдар чыып турар.

17-35 хар чедир назылыг, 10 класс дооскаңнарны училищеге алыр. Садыг салбырынга өөрениринин хуусаазы бир чыл, кулинарының — ийи чыл, хлеб быжырарының—бир чыл.

Өөренирин күзээннер дараазында документилерни киирер: билдириишкин, эртемниң дугайында документ, паспорт, райпонуң, сельпонуң, ажылчын кооперациязының өөредип чорутканы бижик, 3×4 хемчээлдиг үш фото-чурук, 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.

Документилерни дужаар хуусаазы — июль 5-тен август 15-ке чедир.

Хүлээп алыышкын комиссиязының кежигүннери документилер хүлээп алыышкынның үезинде өөренип кирип турар кижи-биле беседалажыр.

Училищеге киир саннары — кирериниң экзаменнери чокка август 20-де.

Садыг болгаш кулинария салбырынга киргеннер айда 32 рубль, а хлеб быжырарының салбырынга киргеннер 70 рубль стипендия алыр. Чурттаар чери чок кижилерге общежитие бээр.

Училищеге өөренгенниң чылдары күш-ажыл стажынга кирер.

Училищениң доозукчуларынга садыгжының, дөрткү разрядтың поварының, дөрткү разрядтың хлеб быжырыкчызының квалификациязын тывысканының херечилелин тыпсыр.

АЯН-ЧОРУКЧЕ ЧАЛАП ТУР

Кызылдың экскурсия бюрозу дараазында черлерже туристээрин күзээннерге путёвкаларны сүмелеп турар:

Ленинградче май 30-ден эгелеп 10 хонук чорууp.

Путёвканың өртээ—270 рубль.

Новосибирскиже июнь 1-ден, 8-тен эгелеп 5 хонук чорууp. Путёвканың өртээ—95 рубль.

Вильнюс-Палангаже сентябрь 1-ден эгелеп 12 хонук чорууp. Путёвканың өртээ —330 рубль.

Самолётка ийи талазынче ужударының өртээ, аъш-чем, чурттаары, экскурсия хандырылгазы путёвканың өртээнде кирип турар.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 1. «Мөңгүлек» гостиницазы, 102 дугаар өрээл. Экскурсия бюрозу. Телефоннар: 997-1-94 азы 2-41-02

Теплоходка олурупкаш, аян-чорук кылып туристээрниң чалап тур. Дыштаныырынга таарымчалыг бүгү-ле чүүлдер ында тургустунган: ыры-хөгжүм, оюннар, аттракционнар.

Теплоход аян-чорук үезинде чараш бойдус чурумалдыг черлерге доктаар. Ол үеде эрикке дыштанып-даа, эштип-даа, балыктап-даа болур.

Ажыл соонда азы дыштаныр хүнде дыштаныырын күзээннер Улуг-Хемни дургаар 1 азы 3 шак агаарлаар. Тываның эң чараш бойдус чурумалдыг чери — Төөкүже 2 хонук агаарлап болур.

Путевкаларны дараазында адрестен садып ап болур:

Кызыл хоорай. Кочетов кудумчузу, 1. «Мөңгүлек» гостиницазы, 102 дугаар өрээл. Экскурсия бюрозу. Телефоннары: 997-1-94 азы 2-51-76

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАП ТУР

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның Сарыг-Септе ыяш белеткээр пунктузунуң Сизимде участогунга, түр болгаш доктаамал ажылдаары-биле дараазында мергежилдиг ажылчыннары негеттинип турар:

Трактористер, ыяш ужурукчулары, будук аштакчылары, пилорама ажылчыннары, дарсаар ажылдар кылыр ажылчыннар.

Доктаамал ажылдаары-биле келгеннерни, өг-бүле чок кижилерни Каа-Хем районуң Сизим суурга бажың-биле, общежитие-биле хандырар. Ажылды кылганын барымдаалап шаңнал-биле төлээр.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчузу, 2. «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның кадр килдизи азы Каа-Хем районуң Дерзиг-Аксы суурда ыяш белеткээр пункт.

Республиканың аңчылар, балыкчылар ниитилелиниң баштаар чериниң бүгү аңчыларга дыңнадыры болза: Чагытай хөлге спортчу болгаш сонуургактарның балыктаарын июнь 5-тен эгелеп пятница, суббота, воскресенье хүннеринде чөпшээрээн (кежигүн билеттиг болгаш путёвкалыг кижилерге). Бир барган балыкчының балык тудар нормазы — 5 кг-дан хөй эвес болур (балыктаар черге эрттирген үезин барымдаалаваc).

Бөгүн, июнь 2-де, Рязань филармониязының «Сверстники» деп ыры-хөгжүмнүг бөлүүнүң концерти хөгжүм-шии театрынга болур.

Режиссёру — Ленинчи комсомол шаңналының лауреады Аркадий Певанер.

Удуртукчузу — Валерий Егоров.

Концерттиң эгелээри —19.30 шакта. 2-16-69 телефон-биле коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар. Касса 10 шактан эгелеп филармонияда болгаш «Саян» универмагта ажылдап турар.

Редакцияның адрези:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар

Тираж 17866 Чагыг № 1251

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00589